

PUBLIKATION DES UKRAINISCHEN KULTURRATES.

Kriegserzählungen

verfaest von Andrij Czajkiwekyj.

# ВОЄННІ ОПОВІДАНЯ

НАПИСАВ

Андрій Чайківський.



ЛЬВІВ 1917.

Накладом  
Української Культурної Ради.

ДРУКАРНЯ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА  
під управою Ю. Сидорак.

В. 3807

10

PUBLIKATION DES UKRAINISCHEN KULTURRATES.

Kriegserzählungen

verfasst von Andrij Czajkiwskyj.

# ВОЄННІ ОПОВІДАНЯ

НАПИСАВ

Андрій Чайківський.



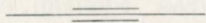
ЛЬВІВ 1917.

Накладом  
Загальної Української Культурної Ради.

ДРУКАРНЯ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА  
під управою Ю. Сидорака.

I.

# ПРИВИД.



## I.

Стефан Прудкий йно що змінив фельдваху. Усунувши на бік іспанських їздців, перейшов лінію дротяних перепон і заняв яму в якій йно що сиділи ті яких змінено.

І саме Стефана поставили першого сторожити. Фрайтер наказує на що має вважати, і не дай Господи заснути, бо від того залежить жите не лише цілої фельдвахи, але і тих що позаду в ровах, і тих що ще далі вичікують. Та Стефан знає те сам. Ще як був в маршкомпанії, багато о тім говорили, і рекрутам в голову клали, що заспати на сторожі то такий самий гріх, як колиб рідного батька-маму вбив, або запродав. Стефан тямучий хлопець і він не зробить сорому своїй компанії, щоби не знати як спати хотіло ся, аби себе мав ножем калічити, а таки не дасть щоб сон його зломив. Він приляг до землі у своїй ямі і остро дивить ся наперед себе. Ніч. Ясні зорі блимають на небі, начеб одна з другою переморгували ся: бач, сестричко, як нам тут у Господа добре, а на землі яке пекло? Стефан вдвляється в даль і уважно надслухує. Однак ся ямка видаєть ся йому за плитка. Він виймає шпаду, і давай поглиблювати. Та що кілька разів нею рушить, то знову перестає, і дивить ся та надслухує. Його зір вже привик до пітьми, і він видить досить далеко, що нічого небезпечного нема. І нічого не чути, хиба нічна птиця перекликаєть ся. На те воно і весна, щоб усе жи-

вало до нового життя. От там десь в молодій пшениці перепелиця бе, а її деркач передражняє.

Стефан думає таке: „Не знати, чи ті птиці знають, що тут творить ся, чи їм не страшно, чи лякають ся того страшного згуку? Що їм там! Люди стріляють, гинуть, кров річкою тече, а їм байдуже. Сидить в збіжу, та своїм гніздочком турбуєть ся“.

Свіжо відкопана земля зачинає що раз дужче „пахнути“. Хто не хлібороб, то на той запах не звертає уваги. Треба хліборобом бути, треба з святою землею знати ся, тоді доперва чує ся земельну весняну воню. То не то що найкращі пахонці, се мати земля оживає, вона вливає в душу хлібороба цілу надію. Він чує шепіт, чого у тім році сподівати ся, і він радіє цілою душею, на цілий рік тішить ся бо земля ніколи такої воні не видає, як раз на весну, коли її плугом чи лопатою зрушити.

Стефан бере в руку грудку землі, розтирає її і приближає до носа.

Так само він робив що року, коли перший раз порушив святу землю. Так робив і минулого року, як перший раз орати виїхав. Тоді ще Москалі були, усю худобу забрали, а йому пару здохляків покалічених лишили. Гей, гей, зазнав він біди чимало. Раз у раз заїздили московські патрулі в село, та брали у людей що під руки попало. У його батька забрали все до чиста, одна корова в коморі виховала ся. Та вже нічого так йому не було шкода як того буланого. Гей, гей, що то за коник був! Батько купив його за два горці вівса у якогось проїзжого крамаря — таке мале йно щоцо провиділо. І батько подарував се немовлятко Стефанови, а він ходив коло його, доглядав як малу дитину і гарного коня викохав. Оба ніколи не розставали ся. Стефан вірив, що в буланім людська душа сидить, усе розуміє, хіба що не знає слова людським голосом сказати.

І прийшли Москалі в село за кіньми. У одного викушив ся, бо також буланий йому подобав ся, а другий чорт не дав ублагати ся. Що ні просив, по руках цілував, давав викуп, нічого не помогло. Стефан хопив коня за шию і став не давати. Москаль спарив його нагайкою по плечах аж до крови, а коня взяв. Буланий зрозумів о що ходить, і так вкусив Москаля в руку, що аж кусок сірака вирвав, а відтак як не квікне, як не вдарить копитами, тай в ноги. Стефанови аж лекше стало... Та щож коли ворота були зачинені і нікуди було втікати. Яка шкода! Москалі піймали і вивели. А Стефан плакав до вечера, не тільки з болю, що з жалю за вірним товаришом. Від того часу над Москалями не мав змидуваня. Що він їм не напакостив! Розривав телефони, викручував шрубки від гверів коли який Москаль лишив рушницю в сінях, показував фалшиву дорогу. Раз завів патрулю козацьку в таке болото, що коний не могли повитягати. А все так зручно справив ся, що ніхто його на вчинку не зловив.

Він знав, що на него прийде час піти до війська, і лише вижидав хвилі, коли то наші прийдуть. Збирав усі вісточки, які почув і з того міркував собі коли наспіє година визволення.

І вона наближала ся скорою ходою. Москалі стали вивозити всілякий крам. Стефан бачив, як недалеким гостинцем їхали ворожі трени. Він числив вози і думав собі: „Ось тільки вам, вражі сини, кольок в бік за мого буланого, кільки сьогодні возів переїхало“. Відтак почули ся стріли з гармат що раз ближше. Тепер вже жаден Москаль в село не заходив. Аж за два дні стали напливати цілі хмари московського війська. Стали копати перед селом шанці. До села прийшли офіцери, а в недалекий лісок заїхали гармати.

Люди догадували ся що в селі буде бій. Налякали ся дуже і стали копати глибокі ями під берегом

річки та зносити там усе своє добро. Село опустіло.

Стефан суятив ся як в горячці. Усюди лазив та усьому придивляв ся. Незадовго пропав без вісти. Батько гадав, що він вже не живе. А він стежками перекирав ся через боєву лінію і над раном дістав ся до наших. Він оповів де ворожа артилерія. Ох то була робота! Коли відтак по уступленю Москалів прийшов Стефан уже на місце, побачив великі ями, порозбивані московські гармати і пошматоване людське тіло.

Усе те стануло Стефанови тепер перед очі, так начеб на те дивив ся. У своїй уяві побачив рідну хату і батька-маму. Не знать що вони тепер роблять. Вже давно робота в полі. Чи старий дасть собі сам раду? Давнійше було їх трьох і не могли подолати. А тепер... брат старший давно пішов, і він пішов, а батько сам лишив ся. Тепер і найняти нікого. Куби хоч на хвилиночку заглянути у рідне село, та на все подивити ся, а то годі... війна — одно слово...

І знову стали в його голові виринати думки за думками, начеб по млинському колесі з водою спливали. Стефан думає, але що хвилі стрясеть ся цілий, коли нагадає де він і чого ось тут лежить в рові. Колиб хоч раз з тим клятим Москалем станути око в око. До тепер якось йому не лучило ся. А він дуже того хотів би.

Тепер він не той бідний хлопчисько селянський, що його Москалі нагаями пороли. Він би їм показав по чому локоть... а як би так повело ся стрінути ся з тим чортом, що йому буланого забрав! Ет, як не той сам, то другий такий самий. Вони всі такі, ті що їх тамтої зими пізнав.

Стефан думає про колишнє, а наперед себе зорить, пильно і надслухує.

На кілька сот кроків на переді стоїть якесь ку-

черяве, присадкувате дерево. На него Стефан пильно вважас. Йому здасть ся, що гиялки стали щось рушати ся.. Може то вітер? Та якось вітру нема. Стефан послинив палець і підняв руку в гору. Ні, нема вітру, воно щось иншого. Ого, щось галузь затріщала. На дереві щось сидить.

— Подожди, небоже.. — Він взяв в руку кріс і прицілив ся. Серце йому стало сильно бити ся, аж в голові шуміло. Не велика річ потягнути за язичок — а се буде одного чоловіка життя коштувати. До ціли. коли він вчив ся, міг стріляти без зворушення. Він стріляв добре, і старшина говорила, що з него буде добрий „шіц“.

— Треба раз і так спробувати, то певно Москаль, може і той сам, що буланого йому забрав..

— Раз, два, три! — і стріл тарахнув. З верби щось зі стоном повалило ся в низ.

До Стефана прискочив командант фельдвахи.

— До кого ти стріляв?

— Зараз побіжу подивити ся — і не ждучи що старшина скаже, зірвав ся і побіг стрілою до верби...

— Стій. дурню, що робиш, там може їх бути більше! — говорив командант, та Стефан побіг стрілою наперед.

Коли зближав ся під вербу, вискочило наче зпід землі кілька кремезних постатий.

— Здайса брат, нічево не паделаш.

Стефан пристанув, і став зі скоростию блискавки стріляти, поки не вистріляв цілого ладунку, відтак тарахнув по голові найближшого баґнетом.

Москалі обступили його, а він скакав мов кіт відбиваючись прикладом.

Аж почув сильний удар по голові. Йому станули в очах блискавки, в голові зашуміло, начеб попав під лотоки, почув ще за собою крики.. а відтак вже нічого не тямив...



II.

Над селом Несторівкою стояла тиха весняна ніч. На небі блимали ясні зорі, начеб одна з другою переморгували ся: бач, сестричко, як нам тут у Господа небесного добре, а там на землі яке пекло.

Ціле село спить начеб завмерле.

В хаті Миколи Прудкого тихо, хиба свершок від часу до часу за печию цьвірінькне, йому теж спати пора.

На постелі спить жінка. Вона довго в ніч молила ся за своїх синів, що деь там перед ворогом служать свому цїсареві. Вона крішко вірить, що материна молитва із дна моря спасає. І вона горячо молить ся за своїх дорогих синів... Та ще поки заснула, сердечно виплакала ся.

Микола не може заснути. Йому сини з думки не зйдуть. Особливо Стефан такий на тих Москалів завзятий, готов собі біди нажити. І старий нагадав як то з тим буланом було. Треба йому було того? Хибаж від Москаля оборониш ся? Стефан не ждав асентерунку, а сам зголосив ся...

— То мене, тату, не мине, краще піду сам зараз — я з ними і так маю свої рахунки... — І пішов...

Микола передумував усю всячину, у його теж думки колесом крутили ся, такі самі як і у Стефана. І так його роем обсіли, що не дай Боже заснути. Вже і люльку кілька разів закурював і води вставляв пити, нічого не помагає — сон кудись геть втік...

— Ой, ой! Господи! Матїнонько Божа, ратуйте, синочку мій, Стефанку, ратуйте люди!...

— Настю! Перехрести ся, що з тобою? — говорив Микола злязючи з печі прожогом. Він прибіг до жінки.

Настя сиділа на печі. У неї були широко отворені очи, що блищали мов углики.

На дворі вже сіріло. Вона аж заходила ся від плачу і не можна було від неї слова діждати ся. Микола подав їй води напiti ся, і заєдно хрестив її.

— Ой, ой, ой! синочку мій, душе моя... — і знову плаче. — Ой, ой, яке то страшне...

— Щож тобі такого приснило ся?

— То не був сон, то була суцця правда. Я вже не спала. Я чула, як ти люльку курив і кашельнув, я вже не спала... Аж дивлю ся... ой Боже, — і знову зайшла від плачу і стала руки ломити...

— Відчинили ся двері і війшов він, у мундурі, так як я його бачила, коли відходив... станув біля печі і дивить ся на мене, такий сумний, а з голови кров тече так струмочком, по лиці і по одежі. І все дивить ся на мене. Я до його руки простягаю, бо заніміла з остраху, а він ані словечка, лише заедно на мене дивить ся... Було так довго, я аж задубіла ціла, і голосу із себе добути не могу.. Потому він мені поклонив ся в пояс і каже: „Здорові будьте, мамо і тату!“ — і кудись подів ся...

— Ой мій бідний Стефаночку, моя потіхо, не побачу я вже тебе тими очима, твое бідне тіло круки роздзьобають... — Настя голосила як за вмерлим.

Микола не знав вже як її успокоїти...

— Настю, тобі се приснило ся, далєбі! От ходи краще помолимо ся за наших хлопців. Бог батько, а коли вже таке їм писано, то щож порадимо? І нам вже не довго прийдець ся по сьвіту киватись.

Настя злізла з постелі. Тряслась як листок осиковий.

Повклякали перед образами і горячо молили ся. На другий день ціле село знало, що Стефан привидів ся мамі. Сусіди толкували таке не добре і радили наняти молебень за душу раба божого Стефана.

У Миколів залаг тяжкий смуток. Від старшого сина діставали письма. Від Стефана нічого — хибаж вмерлі листи пишуть?

III.

На теплого Миколи в Несторівцях храм. Та тепер нікому в селі веселити ся. Нема хати, де би когось не бракувало, коли не свій рідний, так бодай рідняк або знакомий. Люди зібрали ся в церкві, та заупокійні молитви відмовляють. Пішли і Миколи за душу Стефана помолити ся.

Виходять з церкви по службі божій. Йдуть похнюпивши голови з великим болем в серці.

Відчинив Микола ворота, поглянув на хату, і трохи не впав на землю.

Під хатою на приспі сидить Стефан усміхнений та веселий наче ангел божий. Сидить собі та папіроску курить...

— А де то мої старі ходять, та хати я мушу пильнувати. Зараз до рапорту беру.

Мати йно руками сплеснула, трохи не зомліла з радости.

— Стефанку, синку дорогий, ти справді живий?

— Живий, матусенько, живий, як мене бачите. Він зняв шапку і став цілувати родичів по руках...

— І нічого тобі не стало ся?

— Ой, мамо, був я вже трохи на тім сьвітї, от дивіть, як мене Москаль кольбою по голові заорав, — і він показав загоєну рану — був би я пропав, так товариші відбили і до своїх занесли...

— А коли се стало ся? — питає батько.

— Як раз в ночі на сьв. Юра.

Родичі поглянули на себе і перехрестили ся. Як раз під сьв. Юра Настї привиділо ся.

— За се я дістав велику срібну медалю, а опісля капралем мене зробили...

У Миколів був того дня веселий празник як ще ніколи...

II.

# ЗАДЛЯ ПАНА МАЙОРА.

---



1.

Баталіон стрийського полку ч. 9. перейшов на нові позиції в осени 1914 р. в Карпатах до села Со-снівців. Він у посліднім часі стояв в резерві. З вис-шого приказу цофнув ся о 12 кільометрів взад, і тепер станув в перній боевій лїнії. Ті що стояли перше зпереду, перейшли в резерву, щоби відпочати по тяж-ких боях і злиднях.

Командантом баталіону був майор Вебер. У його був прислужником молодий верховинець із турчанського повіту, Михайло Сорочин. Майор його дуже любив і кликав таки зпроста Михасем.

Майор станув кватирою в селянській гірській хатї. Михась саме принїс йому води і пішов чистити одяг свого пана перед хату.

Як вернув з своєю роботою, то застав таке: майор сидів коло стола і підперши голову обома ру-ками, важко задумав ся.

— Михасю, ти знаєш той мій чорний великий пулярес?

— Знаю.

— Не бачив ти його?

— Ще тому три дні, як я чистив блюзу пана майора, а відтак вже його ніколи в блюзі не було.

— Я його десь загубив.

— Не велика шкода, він вже був старий і наддертий...

— Не в тім діло, але там були великі гроші.

— То зле. Може де він в кюфрі.

— Нема, всюди шукав...

— Най пан майор нагадають добре, може ще знайдемо.

Майор тяжко задумав ся. Збирав всі спогади послідних трьох днів. На чолі напружили ся жили мов батоги.

— Вже знаю, — каже сумовито наче би зпід землі — я його сховав на тамтій квартирі в Ялинковатім в миснику в тій шафці — знаєш? і прикрив мискою..

В тій хвилі поглянув на Михася і завважав, що Михась підсьміхнув ся.

— Ти сьмієш ся, а тут о моє жите ходить..

— Не з того я сьмію ся, пане майор, не з вашої біди, але хтож бачив у хлопський мисник гроші ховати?

— Твоя правда, але і моя правда, що то моя смерть. Знаєш, небоже, що там було двацять тисяч чужих грошей, які я вифасував для баталіону і за тиждень мав їх виплатити. Свого майна я тільки не маю. Знаєш що мені грозить? Чим я виправдаюсь? Скажу, що вкрали? Колиж то не правда, а я брехати не буду — також його і не загубив. Не могу виправдувати ся що в поспіху забув, бо сам знаєш, що поспіху жадного не було, бо ми відмашерували в порядку. Отже я відповідаю за се своїм становищем, своєю честію а вона мені найдорожша. Мені, мій любий, не лишаєть ся нічого як револьвер...

Майор замовк, у його задрожали уста, і став судорожно плакати...

— Бідна моя жінка, бідний мій синочок, на кого я їх оставлю, а так мусить, мусить...

Михась споважнів. Йому стало жаль доброго майора.

— Пане майор, перестаньте, воно до нічого. Гроші ще можуть знайти ся..

— Не говори мені байок, знаєш, що в тамтій селі вже Москалі?

— Знаю, прошу послушно, а я таки за ними піду...

— Ти здурів? Що з твого ходу? Зараз за лінією піймають тебе в полон.

— Я не дурний йти в мундурі, передягнусь по цивільному.

— То тебе повісять як шпіона на першій гилляці.

— Побачимо чи злапають, а як злапають і повісять, то вже не буду другий раз вмирати..

— Не хочу того. Ти женатий?

— Ба, я!

— Гарна твоя жінка? Чи любите ся?

— Ба, я! Поганой і такої щоби не любила я би не брав.

— Дитина в тебе є?

— Ба, я! Кажу пану майорови, хлопчице як цукорок, а яке мудре!

Михась змінив ся цілий на спогад жінки і сина. Цілий прояснів, очи аж горіли.

— Тож видиш, небоже, вибий собі з голови таку дурницю, сиди не рипай ся, а мене остав своїй долі. Таке мені написано було, що не згину в полі від ворожої кулі, а від своєї власної, — і він вказав на револьвер, що лежав на столі.

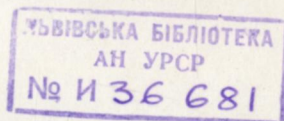
— Таки ні, пане майор.

— Мовчи, та слухай. Як мене вже не буде, забери від мене мій малий отсей пулярес, там все що знайдеш повезеш до Відня до моєї небоги і віддаш їй. Скажи, що я в останніх хвилях життя о них думав, що я їх любив як свою душу.

Майор вийняв з пуляресу дві фотографії. Став їх цілувати, і знов розплакав ся. Се були фотографії його жінки і може трилітнього хлопчика. Михась кинув оком. Обое були дуже гарні.

Жаль майора поділав теж і на Михася і він також розплакав ся. Але не на довго. Обтер очи і приступивши до майора поклав свою руку на його плече.

— Пане майор, прошу вас не противте ся мені.





Я піду, мушу піти, ваш пулярес роздобуду, щобим мав самому цареві з горла витягти, бігме Боже! Паную мій файний та делікатний, позвольте! — і він хопив майора за руку та став цілувати.

— Пане майор, задля тої вашої гарної пані, задля того хлопчика, не здержуйте мене, я піду а Господь мені допоможе що гроші принесу... бігме.

Майор розжалобив ся теж і гладив Михася по голові.

— Я знаю, хлопче, що ти мене любиш, спасибі тобі, але я не можу твого життя важити задля себе. Я провинив ся через свою неосторожність, чи забуде, то я нехай відповім...

— Пане майор, — каже Михась випрямившись, — мельдую послушно, що як пан майор мені будуть перечити, то я дезертирую і таки за грішми піду...

Майор встав і перейшов ся по хаті в тяжкій задумі...

— Хай дієть ся Божа воля!

— Дякую вам, пане майор, — каже Михась. — Бог мені поможе і пресьвята Божа Мати. Коли би прийшло ся і головою наложити, то знаю за кого. Ей пане майор; як ви мене поратували та від смерти вивабили, то я собі поприсяг, що ніколи вам того не забуду, і я просив Господа, щоби щось таке стало ся, що пан майор скажуть: „Михась Сорочин добрий хлоп, і вірний“. Йду нині в ночі. Пане майор, як мене до трьох днів не буде, то помоліть ся за мою душу.

Він оставив майора самого і пішов до сінни.

Тепер стали сходити ся до майора офіцери. Та майор вже не той був що перше. Та певність з якою Михась взяв ся за таке очайдушне діло, перейшла і в него теж. І він повзяв надію що Михасеві вдасть ся... Офіцери посідали на лавах в хаті.

— Пришліть мені, панове, якого прислужника на кілька днів, бо мого не буде...

В тій хвилі відчинилися з розмахом двері, і в хату ввійшов молодий верховинець в ходаках та сіраку. Він навіть не знімав шапки з голови.

Всі на него видивились і тепер пізнав майор Михася.

— Пане майор, мельдую послушно, вже йду. На дворі смеркає ся. Прошу памятати, що за три дні.

— Хай тебе Господь зберігає!

Михась повернув ся по військовому і вийшов.

— Хто се? — питає оден з офіцирів.

— То мій прислужник Михась.. Бо треба вам, панове, знати, яка мені пригода лучила ся.

Майор розповів офіцирам все..

— А леж то очайдух, — обзиваєть ся оден капітан, — пішов на смерть..

— А що він є в цивільнім? — питає другий офіцир.

— Бойко, селянин і.. „раубшіц“, — каже майор.

— Панове я вам кажу, він верне і добре справить ся. Ви не маєте понятя що то за народті „раубшіци“. В цивільнім я є директор ліса у графа Х., то морока з тими урвителями. Нераз мене злість брала, а нераз то я таки сердечно насміяв ся над тими штуками, які потрафить „раубшіц“ вичинити.

— Як можна до „раубшіца“ так відносити ся як до героя! — каже другий офіцир.

— Товаришу, ти того не розумієш. На иншім становици стоїть „раубшіц“ в провінциях чеських або німецьких, а цілком інакше є тут в Галичині.

Бо там хто має звівиринник, відповідає всім сусідам за шкоду зроблену звівіриною; там право власности до звівірини сполучене з обовязками, які властитель має супроти суспільности. В Галичині робить звівірина шкоду безкарно. Пошкодованому кажуть доказати, що то як раз звівірина того пана, а не

инша зробила шкоду. Розумієть ся, що такий доказ неможливий, бо ані дик, ані олень не лишає в шкоді візитової карти.

Тутешні „раубшіци“ — то свого рода бранжа під кожним иншим оглядом характерна. Вона незвичайно проворна і інтелігентна. Їх треба ближше пізнати.

— Я мав до того нагоду переконати ся об тім, що ти, товаришу, говорив, на моім прислужнику Михасю. То золота душа, щирий, сердечний, привязаний до мене як дитина до матери. Яка там інтелігенція, яка проворність, відвага і вдячність безгранична. Колиб ви бачили, як розумно він зі мною говорив о тім моім нещастю, як мене потішав, а коли я ніяк не хотів його на таку авантуру пустити, як він мене сердечно просив. А треба вам знати, що у него молода любляча жінка і гарна дитина. Мушу панам розповісти, як я з ним стрінув ся і за що він почуваеть ся до вдячності супроти мене.

## II.

Прислужники засьвітили сьвітло, поставили вечеру, а майор так оповідав:

— Знаєте, панове, що я недавно прийшов до вас з 77-ого полку з авансом на майора. Михася я привів з собою. Він був в моїй компанії. Богато я мав клопоту, заки доконав того, що його перенесли до 9-го полку, а я попросту без него не міг жити. Кажу вам, що у цілім баталіоні не було красшого стрільця над него. Він одного стрілу не змарнував. А як він знав цінувати свою стрілецьку вартість. Стріляє було лише на одиниці. Побачить якого визнатнійшого Москаля, то вже його. Колиж Москалі йдуть масою до приступу, він тоді підганяє других,

а сам не хоче стріляти. — „Не хочу собі руки пакудити“ — каже — „стріляйте ви, я свої кулі заховую на щось ліпшого“. Він робив на дальші можливі дистанції поціли в голову. Кажу вам чудо, не хлопець.

— Особливо завзятий був на ворожих зориків („беобахтерів“). Коли якого загляне, то зараз біда підповзне, — а повзати вмів як гадина — причаїть ся під корчем, і у відповідну хвилю зорик задре ноги. За кожду штуку діставав по п'ятці або й більше. А притім веселий, сьміхованець, сьпівак, ну і грав на сопілці концертово. Ціла компанія пропадала за ним. Було хлопці по тяжкім марши похнюплять носи, ледви дихають, а тоді Михась сопілку з торби, послинить дїрки тай палці — і як втне, то компанія мов зачарована. А патрулю як поведе, то справдешний Індіянець посоромив би ся при нїм. Хотїв я його зробити підофіциром, та коли біда неписьменна. Опріч чисел, не знає ні одной букви.

— Гарні тут порядки та школи, коли такі інтелігентні одиниці через анальфабетизм запропащують ся! — докинув оден з офіцирів.

— І що ви, панове, на то скажете, що той бравий хлопець одного разу здезертирував.

— Що? Здезертирував? — закричали всі.

— Та воно так, після права він здезертирував, бо втік з фельдвахи і вернув по 48 годинах доперва. Опріч того взяв мою стрільбу...

— Певно пішов на польоване, — каже той офіцир, який говорив що Михась певно верне.

— Так воно і є. Вертає змінена фельдваха, і мельдує мені, що Сорочин десь пропав. В ночі як його змінили з відети, кудись подїв ся. Я зразу побоював ся чи йому яке лихо не приключило ся, чи де не заавантурував ся. Та ні. Риштунок приніс на квартиру, поставив на своїм місці, а сам пропав — ну і моя стрільба пропала. Шельма тай годі. Я чекав. Треба

було післати рапорт висше, а я все чекав. Аж третьої днини над раном приходить Сорочин, відає стрільбу і притаскав великанського оленя... І то ще шельма мельдує послушно, що сполював оленя... Що було робити? Віддати під суд, що з фельдвахи самовільно відійшов? За те куля в лоб. Я не хотів з ним і говорити і велів його арештувати... Вже його мали відставити до полевого суду, а фельдфебель мельдує мені, що Сорочин хоче конче зі мною говорити.

— Давай його сюди!

— Пане капітан, мельдую послушно таке: Я провинив ся і знаю що мене чекає, ми більше не побачимо ся, най мені пан капітан простять що я таке зробив, але я ще скажу, що в он тамтїм лісі під кичерою у тїм малиннику над річкою ходять олені, най пан капітан коли там заполюють з панами офіцерами, а не пожалуєте. Я два дні налазив ся, заки усе прослідив, та шкода щоб се без ужитку пропало, бо не кождому таке удасть ся як мені...

— Він то так добродушно говорив, що я справді не знав що з ним робити. А при тїм дивив ся на мене своїми лагідними очима. Я відразу змяк.

— Сорочин, що ти зробив? Ти вплив ся, чи здурів?

— Мельдую послушно, пане капітан, я не міг витримати. Піду на патрулю, здиблю оленя, а стріляти не вільно без потреби. Вийду до потїчка вмити ся, а на другім березі в корчах олень, ще фукає на мене, начеб посьміхав ся: а що мені тепер Сорочин зробиш? Дивлю ся на гору а вони тамтуди проходжують ся, наче би мене тут не було. А деж би коли як я був на селі хто так поважив ся? Мене така лють взяла, що не мож було витримати. Довго я над тим мислив, гадаю собі: пішовбим, та з чого буду стріляти? З кріса? Не вільно, бо то цісарські кулі, і мені їх дали на Москалів, а не на оленів. І тому то я взяв стрільбу пана

капітана. Прошу мені вибачити, але я її не зневажив, о ні, стрілив раз, а гаразд.

— Моя стрільба була набита шротом, — кажу.

— Я знаю. Я вийняв ладунок і всадив там гук зелізняк від уланського кабата. Я назбирав таких кілька.

— Чи ти в дома не „раубішці“ був?

— Так, пане капітан, я був „раубішці“, але ніколи мене не злапали, ні разу в суді не був, а я!

— Чому тебе пан за побережника не взяв?

— Хотів, але я не хотів. Що то варто таке польоване, де я маю лише за звіриною зорити? А тут прошу пана капітана, і за звіриною сліди і за лісним. Він мені клене, поїд сам ніс мені переходить, а я собі лежу в корчах, і вбитий цап під мною, і сьміюся в кулак, що він такий дурний. То розкіш прошу пана капітана: і звіра вбив і лісного обдурих...

— Я пізнав, що то „раубішці“ артист. Мені жаль зробилося того гільтая і я постановив його спасти.

— Знаєш Сорочин артикули воєнні?

— Знаю, прошу послухати. Як хто втече з варти, буде розстріляний...

— А з тобою що буде?

— Те саме, що і з кожним таким, але я не міг витримати, впрочім той олень як кінь, варта було згрішити.

— А о тім не подумаєш, що буде з тобою за три години?

— Чому ні? Мене закопають, а за той час буду міг перед смертю пацір змовити.

— Отже неправда, кажу, тебе не закопають, бо кажу тебе нині і завтра на дві години привязати.

— Добре, пане капітан, я витримаю..

— Я закликав фельдфебля і подиктував кару. Відтак вдалося мені цілу справу вбити. По упливі двох годин, коли Михась був привязаний, я виходжу

подивити ся що він робить, бо справді я був на те цікавий. Дивлю ся, а він засукавши рукави, патрошить оленя, начеб що йно з польованя вернув.

— Прошу послухати пана капітана подивити ся, що за штука, які роги, а випасена бестия, як веприк.

— Що ж ти з ним зробиш?

— Печеня піде для панів офіцерів до менажи, я вже знаю що вибрати, а шкіру і роги офірую пану капітанови за фузию. Решта мяса для компанії. Той олень, пане капітан, не давав мені жити, кілька разів мені показував ся і так начеб глумив собі з мене..

— Мусите знати, панове, що роги варті були кілька соток корон; я їх післав до Відня. Михась мене цілком розброїв. Я подарував йому решту кари, але мусів мені дати слово, що без мого позволеня більше на польоване не піде.

— А додержав слова? — питає оден офіцер.

— Ще би Михась слова не додержав! Кожного разу, коли його надто мисливська пасия розібрала, я його пускав з моєю стрільбою і ми мали в менажі прекрасну дичину.

— Я є того певний, що він верне, — каже колишній директор ліса — навіть заложу ся..

— А я кажу, що пропаде, — відзиваєть ся оден капітан — і також заложу ся.

Заклад пішов о 200 корон, котрі зараз зложено.

— Ба, мої панове, такий заклад неvistарчающий, я заложу ся, що він і гроші добуде.

— О се то вже і я заложу ся, що ні, — каже другий капітан. — Гроші вже давно в московських руках.

Настала мовчанка. Лісовий директор каже:

— Я і о се підіймаю заклад на 100 корон.

— Добре. Стоїть, — каже капітан.

Майор звернув ся до директора і каже сумно: — Дай Боже, щоби ти виграв, бо від того залежить мое жите.

Найстарший капітан переморгнув ся з баталіон-

ним адютантом і оба вийшли до сінниї. За хвилию вернули оба і як капітан забавляв розмовою майора, адютант перешіптував ся з офіцерами, а опісля вийшов.

— Знаєш, майоре, — говорив капітан, — такого хлопця, як твій Михась, шкода на прислужника; він варт бути підофіциром.

— Та слухай же, що говорю — то анальфабет, і шельма не хоче навчити ся письма.

— Послухайте, панове, що я вам оповім з моєї службової практики. Мене перенесли до одного українського полку з гір. Розглядаю ся по компанії, ані одного Українця підофіцира, самі жида або Поляки, а оден Німець кольоніст. Що за мара? Розглядаю ся по компанії: є кількох хлопців проворних аж любо. Я Хорват, і вмів з ними порозуміти ся. Довідую ся, що всі аналфabetи. Чому не вчать ся? Не хоче ся. Кличу всіх вибраних до рапорту.

— Чому не вчите ся?

— Ет, прошу пана капітана, тяжко старшому навчити ся.

— Хто знає по українськи? — питаю підофіцирів. Зголосив ся оден, якийсь ученик семінаря учительського.

— Бери собі тих 8 впертюхів. Звільнюю вас на місяць від служби кромі вправ. Ось тут гроші на бункварі. По місяцю буде іспит. Хто не навчить ся читати, дістане шпанги за перший раз, а відтак кара буде степенувати ся. Abtretten! Медицина була skutочна. Хлопці пріли, але вчили ся, а за чотири місяці можна їх було подати до авансу.

— Мої панове, я той народ український студіюю від кількох лїт, а особливо тепер в часі війни. Материял знаменитий. Український жовнір буває наївний як дитина, а в поважній хвилі хитрий, перебіглий, самостійний, притім витревалый, терпеливий, відважний, а до старшили, яка з ним по людяному



обходить ся, привязаний ; вірний і можна на него поклати. Вроджена інтелігенція робить його приступним до культури. Піднесім той народ культурально, а мати мемо такого жовніра, котрим можна би Європу здобути.

Тимчасом, коли всі слухали капітанового оповідання, офіцери в другім кінці кімнати щось підписували. Відтак адютант підсунув капітанови якийсь папір, а капітан звертаючи ся до майора каже :

— Знаєш, я хочу, щоби я заклад програв, той перший, хочу, щоби той бравий хлопець вернув ся. О другий заклад, чи верне з грішми, я не турбую ся, бо гроші твої вже суть. Ось диви ся, усї панове підписали, що ти їм гроші виплатив.

З тим словом підсунув майорови консиґнацію, де всі офіцери по підписували одержане своєї належитости.

Майор станув не знаючи, що з ним робить ся. Дивив ся на папір остовпілими очима і не міг слова промовити.

— Панове-товариші, що ви робите? Так не може бути, то ваші гроші були... то...

— Не говори! — каже капітан, плескаючи його по плечи. — Чи ти гадаєш, що ми маємо бути супроти тебе іншими, як той твій Михась, шляхотний син сих прегарних Карпат? Він не вагав ся задля тебе життя свого заризикувати, а ми, твої товариші не малиб зречи ся по кількасот корон? Твоє жите, твоя честь, варта для нас більше.

Майор хотів консиґнацію подерти, та капітан вирвав йому її з рук.

— Слухай майоре, коли не хочеш нас всіх обидити, то сего не зробиш. Я консиґнацію беру до себе. Вона потрібна аж за 7 днів. Може до того часу верне Михась, тоді сховаєш собі її на памятку нашої щирости і прихильности до тебе, — колиж не дай Бог — ні, тоді мусиш з неї зробити ужиток, се му-

сїв би ти зробити, хоч би задля твоєї жінки і дитини. Я знаю які ти думки мав, коли би те нещастє не мало перемінити ся, бо я би зробив так само, але чи тим способом ти вратував би для своїх найдорожших що иншого крім пенсії вдовичої? Отже так має бути і — кінець.

Майор розплакав ся, обнимаючи чергою своїх приятелїв. Офіцери розійшли ся по кватирах, а майор лишив ся з адютантом і взяли ся до праці.

### III.

То був оден з тих гарних осїнних днів, коли сонце горячо сьвітить начеб у послїдне хотїло огріти свою доню-землицю, прощаючись з нею на довше розстане. Частенько по такїй днинї, як лиш тільки сонце склонить ся на супочинок, зриваєть ся не знать звідкіля студений вітер, який хоче показати, що ось незадовго настане його панованє. Він глумить ся з животворних промінїв сонця, котрі погасають. Він хоче своїм морзним подувом знищити те, над чим сонце цілу днину висияло ся.

Так було і того вечера, коли Михась задля свого пана майора пустив ся на небезпечне дїло. Михась вийшов з хати, перехрестив ся тричі, і оглядючись по зорях, що одна за другою на небеснім просторі виступали, пустив ся на схід сонця. Із відтам віяв вітер і за кождим подувом змїтав з деревини пожовкле листє.

„То добре, що йду під вітер, не вони мене, а я їх занюхаю“.

На передї вела ся горячкова робота над стрілецькими ровами. Люди працювали запопадливо, щоби чим скорше приготувити ся на принятє ворога. Михась перейшов попри них так незамїтно, що ніхто його не завважив. Перед ровами вбивано стовпи, які сапери обмотували кільчастим дротом.

Михась йшов так як наш бойко в своїх легких

ходаках ходити вміє. Йшов як кіт на лови. Ні оден листок під ногами не зашелестів. Його очі привикли до темряви, він побачив де стояла ворожа фельдваха і зручно її виминув. Тепер опинився на бойовім передполю і йшов прямо не здержуючи ся. Зимний вітер від часу до часу подував йому зимною струею в очі. Михась пристанув, отворив ніздря і став нюшити, наче добре вивчений мисливський пес.

„Москаля вже чути“ подумав і став йти осторожнійше, розглядаючись пильно довкруги. До його стали доходити людські голоси і гамір. Зближався до першої ворожої лінії. А далі завважав людські постаті, що кусками бовдурилися серед нічної темряви. На небі виступали зорі що раз ряснійше. У Михася забило міцнійше серце. Зразу обняв його страх. Через голову майнула мов блискавка думка, чи не вернутись би до своїх, та зараз станула у його тямці засумована стаття його доброго майора, нагадав його гарну жінку і сінка і те прогнало з його серця острах, а з голови думку про те чи не вернути би з нічим.

„Що би про мене подумали? Що я боягуз! Ні, того не буде. Згину то згину, але за добре діло, і Господь мені всі мої гріхи простить... Тепер, Михасю, бережи ся так, як коли би сто панських побережників та лісних на тебе полювало“.

Він перехрестився ще раз, і став закрадатись. Перед собою побачив московську патрулю. Йшло п'ять чоловіка з кісами; вони лїзли поволи не звертаючи на нічо уваги. Михась кинувся на землю на стежці і поповз мов гадина в корчі.

Патруля зближила ся. Вони з собою голосно розмовляли і Михась зачув таке:

— Командір приказав брати кожного, кого здобемо, говорять що то за кожним корчем шпiон...

Як лише його виминули і трохи відійшли, він підвівся і пішов даліше.

„Чейже тою стежкою більше патрулі не буде“.

Знову здибав купу салдатів і перекрадав ся поміж ними начеб поміж дощем ходив. Аж перед ним заблимали огнища. Салдати розложили огонь і варили вечеру. Деякі сиділи при огні і гріли ся. Тепер було лекше їх виминути. Йдучи так зайшов аж до села. По хатах сьвітило ся. В селі стояло повно московського війська.

Михась тямив, що хата в якій стояв майор квартирою, стояла на збічу великої гори. Збіч перед хатою була гола, без дерева. Стояла на середині лиш одна присадкувата верба. Михась її знав. Як колишній „раубпіц“ він звертав увагу на такі річи, на які другий і дивити ся не хотів. Отож Михась побуваючи у тім селі оглядав і ту вербу і завважав, що в її внутрі велике душло, аж під сам верх зарослене дрібними густими галузками, так що не придививши ся близше не можна було завважати, що там був широкий отвір, яким можна було в те душло вигідно влізти.

Михась нагадав ту вербу, і присівши в хабузю під першою огорожою яку стрів, шукав її серед ночі. Верба бовваніла на збочи перед хатою. Михась пішов прямо на неї, криючись нею від хати перед людським оком. Прийшовши під неї став вишукувати пригоже місце, куди би на неї дістати ся. »От, добрі люди оставили одну галузь, начеб на насїне“, подумав, підвів ся на пальці, хватив за галузь, і пригнув її як можна було найтихше в низ і вершок привязав до малого прута, що виростав з боку верби.

„Тут буде сьогодні моя квартира.“

Тепер кинув ся на землю і став повзати під гору, прямо к хаті.

Газдівство, де майор Вебер стояв квартирою, належало до першого богача в селі. Воно було околене здоровим плотом під яким ріс густий малинник. Михась аж туди закрав ся, а опісля відхиляючи осто-

рожно пруте, поступає так аж опинився прямо вікна. Тепер станув так, мов би його який чародій „становом поставив“. Ані ворухнув ся. З того місця міг добре видіти, що в хаті творить ся. Там світило ся. При столі сиділи московські офіцери і розглядали щось на столі. Михась догадав ся, що то мапа. До хати входили і виходили офіцери та салдати. На подвір'ю було глітно. Михась вгадав, що се квартира якогось старшого і приходять до нього з мельдунками. Тепер не могло бути бесіди об тім, щоби до хати дістати ся.

Михася стало нетерпеливити те що зі свого становища не міг доглянути мисника, і вже побоював ся, чи його труд не буде даремний, чи мисник вже не перешукали і забрали гроші.

Стояв так довший час. З положенем вже цілком освоїв ся і тепер був такий спокійний, начеб дома робив свою звичайну роботу.

Нараз побачив, що офіцери повставали від стола і ладили ся виходити. Один давав якісь прикази салда-тові, що стояв перед ним.

„Певно підуть на менажу вечеряти; ну, смачного вам, панове!“

Він вгадав. Офіцери вийшли і пішли в село. Салдати порозходили ся теж, остав лиш один, який став по хаті прятати і стелити постіль.

— „Тепер пора“, — сказав собі Михась, — „Господи поможи! В імя Отця і Сина і святаго Духа!“ Спер ся руками на пліт і вмить опинив ся на другім боці. Двома скоками був під хатою. Відтак поповз похід стіну, щоб виминути світло, і став під порогом. Вскочив в сїни. Двері до хати були відчинені. Салдат стелячи постіль обернений був до дверей плечима. Михась сковчив як кіт до хати, і задув світло. Салдат оглянув ся:

„Какой чорт потушіл светло — вот ветер праклятий“.

Він став нишпорити за запалками.

„Чорт! Позабил в кармане шітелі спічки!“ —  
І вийшов до сінній.

Михась кинув ся прожогом до мисника. Він був примкнений. Оден потяг руки на полицю. Миска є обернена до гори дном, а під нею намацав товстий пулярес. У Михася забило сильно серце. Встромив прожогом пулярес глибоко за пазуху і мов опарений кинув ся до сінній. Михась забув тепер на всяку осторожність. Вискакуючи як куля з хати стрінув ся з вертаючим салдатом і так сильно його потрутив, що салдав вивернув ся як довгий на сїни.

Салдат налякав ся і крикнув: „Ловіть вора!“

В ту саму хвилю надійшло до дверей двох салдатів. На дворі було яснійше, ніж в сїнях. Михась їх побачив. Не було часу надумувати ся. Михась нахилив ся як цап, здійняв шапку і тарахнув салдата, що йшов зпереду, цілою силою лобом в живіт. Салдат перекинув ся і став клясти всіми чортами. Другий салдат хотів Михася піймати за полу сїрака, та він його так зацідив кулаком межі очи, що йому сто сьвічок в очах стало. Михась одним скоком опинив ся за плотом.

Счинив ся галас. Деньщик, що був в сїнях, вибіг на двір і верещав що сили: „Вор, лові ево!“ Поцілений кулаком обтирав кров з носа, а той, що дістав в живіт, стогнав і підносив ся з трудом.

З усіх сторін стали збігати ся салдати.

Михась як опинив ся за плотом на збочи, кинув ся на землю і став клубочком котити ся в низ прямо на вербу. Він підвів ся і тепер його покмітили. Хтось за ним стрілив з кріса. Михась підбіг під вербу, хопив за галузь, і наче кіт видрацав ся на вербу і шубовснув в душло.

Від стрілу счинив ся в селї ще більший галас. Офіцери перестали вечеряти і повибігали на двір.

Зібрала ся купка салдатів і пустилась збічю у те місце, де Михася бачили.

Голоси доходили до Михася що раз ближше. Михась молив ся:

„Матінко Божа, заступи ся за мене, яж хотїв добре діло зробити“.

А під вербою оден салдат говорив :

— Йй Богу, я ево здесь відел..

— Ну гдеж он? Под землю провалїлса, что-лі? Ти дурак упїлса. Не нада било стрелять, гаспод офіцера напугал, тебяб дурак под караул, — сварив якийсь старший.

— Йй Богу, я відел, я не пян.

— Это кажетса колдун бил, — обзиваєть ся другий.

— А ти дурак, что і не гаварїть. Вот сматрі как к лесу далеко. Пока ми сюда пришлі, не мог в лес забежать...

Вони віддалились і завернули в село. Михась наче відотхнув.

„Що тепер робити, чи втечу ще сеї ночі, чи подождати до завтра? Я тепер неспосібний на штуки, коли таку штуку втяв; могу попасти в лапку. Добре що гроші є, а вони тут в тім дуплі безпечнійші ніж в миснику. Піду тепер до дому замельдувати майорови, а по них піду другим разом. Може наші наступлять тай заберуть. Так буде найлііше“.

В дуплі було так тісно, що Михась ледво стояв. Зігнути ся ніяк не було можна. Михась вийняв з тяжкою бідою пулярес ізза пазухи. Під ногами почув велику купку мілкого порохна. Зачав ногами порпати ямку і тамтуди пустив пулярес. Заки його пустив з рук, вийняв якийсь папір, що лежав з грїшми і сховав за пазуху. Тепер загребав пулярес ногою в порохно.

„Но гроші безпечні, ніхто їх тут не догадаєть ся, навіть колиб мене тут зловили. Тепер піду до ма-

йора. Як би так пів компанії наших хлопців пішло сюди, то можна буде добути. Я таки боюсь їх брати з собою“.

Михась нагадав собі, що він голодний, бо таки добре змахав ся. Вийняв з кишені кусок хліба і став їсти. „Ох пити хочеть ся, може по дорозі надібаю який потічок, а тепер, Михасю, терпи! Ото, бідний майор втішить ся! Коби лише можна як найскорше до нього дістати ся“.

Михась такий був радий, що йому хотіло ся сьпівати. Відтак взяла його утома і він здрімав ся таки стоячи. Та се не трівало довго. Він підвів в гору очи. Небо було ще темне. Значить, ще ніч. Він попер ся ліктями і відістав ся в гору. Його овіяв холодний вітер і він отямив ся. Йому задеревіли ноги. Він відістав ся на вершок і тут скритий між гілями порушав задеревілими ногами і наслухував. В селі було тихо. „Тепер, в божий час!“ Відістав ся на верх і осторожно спустив ся на землю. Оглянув ся по зорях і став міркувати в яку сторону йому йти. На горі бовдуріла в п'ятьмі хата.

З убічи зсунув ся в яр і став прямувати на захід. Яруга як раз звертала ся поміж гори. Михась наслухував. Було тихо. Ізза корчів заблимало якесь сьвітло. То була погасаюча вже ватра. Михась поступав осторожно. В тім місці гори підносили ся стрімко в гору. Треба було завертати, та обходити гору до-вкруги. Се забрало би багато часу, а йому було пильно станути перед майором та замельдувати, як він гарно справив ся. А то буде тішити ся!

Тою думкою одушевлений, рішив ся не завертати, а пробувати щастя туди. Коли вдало ся тяжше, то і лекше мусить вдати ся. Ет, що там!

Михась наблизив ся осторожно до ватри. Тут стояла якась московська фельдваха, щоби загородити прохід тою яругою. Кількох салдатів спало при огнищи. Оден дрімав опершись на свій кіс.



Михась станув за деревом і надумав ся коротку хвилию як зробити.

„Одному дам раду, а поки тамті прокинуть ся, я вже буду далеко“.

Підступив ще ближше, і одним скоком перескочив сплячого Москаля і ватру і з такою силою потрутив вартового салдата що той вивернув ся. Салдат крикнув і закляв. Оден стрілив навгад за Михасем і він почув як куля попала в камінь. Михась став що сили втікати Радо був би скочив на бік, та коли гори стрімкі як стіни. Втікав Михась яругою що сили, аж відразу трохи не задеревів з остраху. На кінці яруги стояла друга ватага Москалів, либонь якась патруля, що до него наближала ся. Михась вважав себе пійманим. Добуваючи послідних сил став дерти ся на гору. Він хопив ся якогось виростаючого зпоміж каменюк корча. Корч вирвав ся з корінем і Михась внав горіниць поміж московську патрулю.

— Вот галубчик попал! — говорили салдати стоячи над ним.

Михась став страшно стогнати і пробував підносити ся.

— А что братец крепко упал, нечаво, ми тебе поможем паднестісь. Вставай! Гаварі, кто ти?

— Я за вівцями глядав, тай вас налякав ся, хотів вилізти на гору тай чортовий корч урвав ся, ой болишь, болишь либонь ребро переломив.

— Ми тебе ребро ісправим — сьміяли ся салдати.

Михась гадав що його пустять і може би так було, як би двох салдатів з попередної фельдвахи чорт не надніс.

— Держі ево, ето наверно австрійский шпіон.

Михась не говорив нічого. Підвів ся трохи і сів на землю.

— Ти бил возле нашей фельдвахи, ти перескочил огонь і салдата сваліл з ног.

Михась видивив ся на салдатів такими дурними очима, так розняв рот, що всі зареготали ся. Оден сьвіттив елетричною ліхтарнею і очи його оглядали.

— Нада ево патрусіть.

Салдати стали шукати по кишнях звідкіля витягли мошонку з грішми. Михась мав досить гроший які собі заробив вистрілюючи московських смотриків.

— Е брат, у тебе башшії деньгі. Гаварі, да не врі!

— Не знаю що пани від мене хотять. Я вже два дні за вівцями глядаю. Мадяри мене зрабували, цілу отару овець з полонини сьвітами погнали. Я йшов з онтої гори півперек яруги, хотїв перейти на сей бік, тай чортів корч зломив ся, а я собі ребро зломив. Ой, як болить... — Михась став кривити ся та за бік хапати ся.

— Что будем з етім дураком возітса. Пусть ідьот, а денгі будут нам на чайок. Пасчітай Максімов сколько етаво будет.

Той що його звали Максімов став вибирати гроші з мошонки. Михась втішив ся, що такою дурницею викупить ся. Аж Максімов вииняв з мошонки щось, що підпхав Михасеви під ніс.

— А ето что будет?

То була військова легітимация, яку Михась носив в мошонці.

— Вставай падлец і дураком не пракідайса. Ти шпіон, для тебя вісельніца счітаетса.

З тим словом копнув його з цілої сили в плечі. Михась встав шепчучи молитву. Пропало, коли не вдасть ся втечи.

Салдати його обступили.

— Куди мене поведете?

— Пайдьош под военний суд, а там уже увідіш, что будет. Ти шпіон! — і ударив його з цілої сили прикладом в плечі.

Михась аж засичав з болю. Йому прийшло на

гадку видерти одному кіса і тоді дорого продати своє жите, але се показало ся йому дуже дурним. Їх шістьох. Убють непременно, а там може що вдасть ся втечи.

Михася вивели з яруги і повели в село. Вже стало на сьвіт заносити ся, як в селі станули. Старшина уся спала. Замельдували лише інспекційному офіцирови і той став Михася вишитувати.

Михась удавав дурного. Вдавав так по майстерськи, що офіцир збив ся з пантелику. Він говорив все своє, що йому Мадяри забрали отару овець і він за ними вже два дні шукає. Що до легітимації, то толкував ся тим, що знайшов в лісі і йому се подобалося тому і взяв.

— Это какой то ідійот. Заведі ево Максимов в арест, а после пусть з нем на суде возятса.

Михась заки вийшов з хати, вклонив ся низенько і сказав:

— Славай Сусу Христу!

Михася зачинили в якійсь стайні. Замкнути не було чим. Примкнули лише двері і поставили сторожу.

Опинивши ся тут, Михась став розглядати ся мимо пітьми яка тут панувала. Стайня була городжена з хворосту і мала другі двері.

Михась наблизив ся і став їх обмацувати. Вони були зачинені засувом із середини. Не надумуючи ся довго Михась відсунув засув а і двері відчинили ся. Туди виходило ся на огород. Він пірнув туди і пропав у буряні. На дворі ще не було ясно. В селі ще ще всі спали. Десь далеко піяли когути і брехала собака.

Михась став під плотом розглядати ся. Не було нікого. Він перескочив пліт оден і другий, і так огородами втікав навмання. Якось щасливо опинив ся над збічею гори і побачив свою вербу. Оглядаючи ся на всі боки, частенько присідав в буряні коли покмітив що підозрілого. Він виждав спокійної хвилі, і злетів

з гори, прямо до верби, та зручно скрив ся в душло...

Діставшись сюди зсунув ся на спід, так що міг трохи коліна зігнути. Був дуже утомлений, голодний і пити дуже хотіло ся. Але утома поборолла і голод і спрагу, і він заснув та забув оцілім сьвітї. Не тямив як довго спав. Прокинув ся від того, що ноги дуже задубіли. Над головою було темно. З бідою ви-прямив ноги і видобув ся на верх. Було темно.

„Чи ще не було дня, чи вже знов ніч. Ні, як я сюди біг, то таки вже день був“.

Став розглядати ся за зорями. Косарі вже стояли на південь. Значить, що ніч вже пізна. Пора втікати, бо далі вже згине від жажди.

Зіскочив з верби і побіг в яругу. Але тепер вже не йшов тою дорогою що вчора, лише пішов півперек, прямо в лісок. Подивив ся добре по небі, зміркував по зорях де північ і прямував на захід сонця. Мандрував так до рана. В лісі натрафив на якийсь потічок, напив ся води, промив лице і трохи відпочав. Кілька разів покмітив московську патрулю, але в лісі він був як у себе в дома. Знав як скрити ся і перечекати лиху ходуину. На краю ліса покмітив ворожу артилерію. Обминув її і пішов далі навманя, коби лише на захід сонця.

Допікав йому дуже голод. Натрафив на терневі корчі і зїв жменю тернових ягід, від чого йому задубів язик і в животі корчило. Коби хоч кусок хліба мати...

Та хліба не було ні кусочка. Михась вибрав всі кришки з кишені і заїдав як найбільші ласощі. Що раз почував себе слабшим. Ноги під ним дрожали, в голові шуміло, в горлі палило огнем. Від часу до часу трясла ним лихорадка. Він присів на краю ліса між корчами. Десь в долині почув людський гамір. Якесь село недалеко лежало. Михась підвів ся на силу і пішов в тім напрямі. Тепер станув на краю стрімкої гори, під якою лежало невеличке село. Сонце кло-

нило ся до заходу. Михась не знав тої околиці. Видно зблудив. Але треба було до того села дістати ся. Москалів там не було видати. Та йдучи туди, треба було обійти далеко, щоб знайти місце де менший спад з гори. Михась розглядав ся. Стрімка гора тягла ся десь дуже далеко. Куди лиш оком глянув — одна скеля... Михась пустив ся на ліво. Міркував, що втікаючи він задалеко на право пішов. Йшов ледво ноги за собою волік. В очах показували ся йому іскорки на переміну з чорними цяпочками, наче хто сажею перед очи сипав. Він не тямив, щоби коли в житю так знемоців, хоч нераз утомив ся. „Господи, коби хоч до своїх добрати ся. Як би мене тепер Москалі зловили, то взяли би мов барана“. Втім почув якийсь рух. Попід ліс їхали два козаки на конях, прямишенько на него. Виминутись нікуди. Не було виходу...

Козаки покмітили його, і завернули від ліса прямо на нього. Тепер і виправдувати ся не був би в силі бо язик задубів, уста були спечені, а в голові плентало ся і шуміло. Він почув, що струя горячої крові вдарила в голову, аж в очах почорніло. Михась зібрав усі свої змисли, усю силу, скочив над край гори і зсунув ся в низ по гладкій, скельній стіні...

Козаки надіхали, і стали за ним кричати. Оден здійняв кріса і стрілив за ним. В тій хвилі Михась доховзнув ся до вистаючого шпиля і впав прямо на землю кілька сяжнів. Його цілком заголомшило, і він втратив память.

#### IV.

Коли отямив ся, лежав під звисаючим великим каменем, начеб в якій печері на моху. Почув що лице його було мокре. Біля него сидів якийсь старий бойко і держав в капелосі воду, якою скроплював Михасеви лице.

— Я вже думав, що ти небоже вже більше очий не отвориш. Чи ти впав, чи сам скочив?

— Я зсунув ся зі скали, бо за мною Москалі гонили.

— Тут можна було на тамтой сьвіт зсунути ся. Хтож таке видав робити?

— Чоловіче добрий, я ще у гіршім бував, бо я ледви зпід шибениці вирвав ся, та вже мені все одно було. Краще розбити ся об камінь, чим у їх руки попасти...

— То ти вже бував в їх руках?

— Скажіть, батьку: є у вас в селі Москалі?

— Нема, до нас ні зайти, ні заїхати, до того не при дорозі, то Бог хоронить.

— Чуєте, а не зрадите ви мене?

— Що ти говориш! А Бог би мене побив, як би я свого зрадив. Скажи, куди тобі треба.

— А до нашого війська.

— О, то звідси не близько, ніде не видати...

— Заберіть мене до себе.

— А бігме Боже, що возьму, так тебе не лишу. От добре, що ти живий. Більший був би клопіт, колиб так тебе ховати треба, бо у нас і пона немає.

Михась підвів ся і при помочи бойка станув на ноги. Відтак опираючи ся на него пошкандибав в село. Він почував себе страшно розбитим. В голові кров біла ся, мовби молотом товкав.

— Далеко ще, бо я умліваю.

— Вже зараз буде моя хата.

— Батьку, заведіть мене де у stodільчину, я там припочину, не хочу щоби мене люди бачили.

— Хто там тебе побачить?! Бач вже змеркло ся. по хатах люди сьвітять. А у мене в дома я, моя стара, невістка і син хлопець. Зять пішов до війська.

В хаті вже сьвітило ся. Михась звитав ся словом божим і присів на лаві. Обі жінки порали ся коло

вечері. Вони дивили ся на Михася дивуючись звідки він під вечір взяв ся.

— Параню, дайно подорожному що звісти, може молоко є.

Параня набрала кухоль теплого ще молока і подала Михасеві. Випив одним духом.

— Батьку, як ваше село називаєть ся?

— Хібаж ти не знаєш? Смільне.

— А до Соснівця далеко?

— До Соснівця? Го, го! Так як підеш верхами, то буде три милі.

— А куди треба йти?

— А так звідси на полудне, через Магору, потім через Поповий верх...

— Господь знає, де у вас Поповий верх.

Михасеві від молока лекше стало. Трохи заспокоїв голод і успокоїв ся. Але утома його не минала і рад був лягти спати, бо кости здавало ся, що розсиплять ся.

Але господар і говорити собі не дав, щоб гостя без вечері пустити спати.

Повечерявши попросив Михась господаря, щоби таки спав де небудь на дворі, бо в хаті душно.

По вечері війшов у хату молодий хлопець, може п'ятнадцятьлітний, і сказав, що як був на верху, то чув, що гармати десь далеко стріляли. Він пильно придивляв ея гостеві.

— Як хочеш, чоловіче, то поведу тебе спати, бо ти знеможений.

Як оба вийшли на двір, господар приступив ближше до Михася і каже:

— Ти військовий, правда?

— А почім ви пізнали?

— А, бо волосе обстрижене. Наш чоловік на селі не стрижесть ся як знаєш.

— Чого тобі до Соснівця так пильно?

— Бо там є наше військо.

— Ага, і твій регімент, — підсьміхнув ся ґазда.  
— Я тобі рещту доповім: Тебе післав твій старший за чимось в ті сторони між Москалів, тебе піймали, а ти втік. Ну, добре ти зробив. Коли вернеш до своїх, то дістанеш медайлю.

Михасеви трохи лячно стало, що бойко так легко відгадав його тайну, хто знає, що він задумує з ним зробити. На сьвітї бувають ріжні люди. Тим лише потішив ся, що трохи підкріпив ся, а завтра йно сьвіт, махне на верхи.

Бойко відгадав його почування.

— Ти пак мене не бій ся, я тебе не то не зраджу, але ще поможу. Я також цісареві присягав, тай на війні в Босні був. Щоби ти завтра не блудив по горах, то скоро сьвіт проведе тебе мій син Іван. Він поведе тебе так верхами, куди Москалів не буде. Ось тут полізь на оборіг в сіно. Я тобі ще сїрак винесу вкрити ся. З тобою спати ме Іван, а рано — з Богом.

Михась поліз на оборіг, вкрив ся сїраком і заснув мов камінь Біля него поклав ся Іван.

Він збудив Михася дідня. Михась зліз з оборога, вмив ся і почував себе цілком добре.

Хлопець ніс з собою в торбі бохонець вівсяного хліба і бриндзю, які взяв від мами на дорогу.

— Скажи мені, Іване, як твій тато називаєть ся?

— А нащо вам того?

— Може коли стрінемо ся в житю, а й так мені треба за його здоровле помолити ся, що не дав мені пропасти.

— Мій тато зветь ся Андрій Канарчин. Він тут перший ґазда і вже більш двацять літ вийтує.

Іван вмів так гарно вести, що ніде не стрівули московської патрулі. Вже сонце високо стояло. Вони вийшли на верх і звідти показав йому Іван в котрім боці Сосновець За шів години можна було дійти.



Трохи відпочали, перекусили і пішли даліше.

— Я з тобою ось тут розстану ся, — каже Михась, — я вже сам трафлю, а ти, небоже, вертай домів, щоби тобі яка пригода не трафила ся.

— Я пригоди не бою ся.

— Може тебе яка малярська патруля стрінуть, вони по нашому не розуміють і може бути з тобою зле.

— А хибаж вони не наші?

— Кажу тобі, що по нашому не розуміють, а впрочім не допитуй ся.

Але відтак Михась розгадав ся інакше.

— Ні, ти таки ходи зі мною, тобі дадуть письмо, що ти наш чоловік, лише Москалям його не показуй, бо тебе повісять як шпіона.

— Шпіона? А се що?

— Шпіон, се такий чоловік, що підглядає за чужим військом, а своїм доносить все що бачив.

— Не бійтесь, Москалі мене не стрінуть.

Михась ішов думаючи, що і як скаже майорови.

Аж почув гостре: Halt, wer da?

То стояла наша фельдваха.

Михась зрадів, начеб голос ангела почув.

— Клич команданта! — каже Михась. — А скоро!

— Ти кажи, хто ти є, та чого тут лазиш, бо стрілю.

Михась всердив ся.

— Ти стрілиш? Ти жовтодзюбе, стріль своему татови знаєш де? Команданта клич!

Але командант прийшов сам.

— Пане фір, прошу послухно завести мене зараз до пана майора Вебера

— А! то ти, Михасю! А з тобою що? — каже командант, — виглядаєш як конопляне опугало...

— Опісля вам розповім, мені дуже пильно. Нині як раз третій день як я вийшов.

— А сей хлопець що за оден?

— Наш, він мене провів сюди.

Оден чоловік з варти повів їх до майора Михась не поспішав, а біг, уся утома його минула. Майор сидів з офіцерами при обіді. Михась відчинив прожогом двері, вбіг в хату і випрямившись заговорив:

— Пане майор, мельдюю послушно..

Він не договорив. Йому почорніло в очах і впав обомлілий на землю.

Майор скочив до него.

— Михасю, мій добрий, вірний Михасю, добре, що ти вже тут.

Але Михась лежав мов неживий. Над ним клячав полковий лікар і тверезив його з прислужниками.

Офіцери перестали їсти. Михася поклали на постіль. Він отворив очі і усміхнув ся до майора, що стояв над ним.

— Пане майор, гроші вратовані, і я їх сховав так безпечно, що і чорт їх не знайде.

Лікар подав йому чарку вина. Михась випив і відразу станув на ноги.

— Сідай отгуть, хлопче, і розкажи як і що...

— Пане майор, прошу послушно нагодувати мого товариша і дати йому письмо, най за дня вертає до дому, а я буду оповідати.

І він розповів всі свої пригоди. На доказ того, що правду говорить, і що він дійсно добув пулярес, він видобув ізза пазухи папір і подав майорови.

— Я се вийняв з пуляреса, пане майор.

Майор взяв в руки розмоклий від поту папір і каже:

— Так є. Той рапорт був з грішми в пуляресі.

Усі офіцери оглядали з подивом папір. Михась радів цілою душею.

— Панове, я виграв заклад, — обзиваєть ся колишній лісовий директор. — Маю забрати 400 корон. Ті гроші я віддаю тому бравому хлопцеві.

— То мало, — каже оден офіцир, — йому треба більше зібрати.

— Прощу покірно панів офіцирів, — каже Михась випрямившись, — я гроший жадних не возьму, я се зробив лише задля мого доброго пана майора.

Він приступив і поцілував майора в руку. Майор трохи не розплакав ся. Поклепав приязно Михася по плечи і проговорив :

— Добрий мій хлопче, я тобі сего до смерти не забуду.

— А як ти гадаєш, Михасю, гроші ті з душла добути? — спитав оден з офіцирів.

— Цілком просто, як би так пів компанії в ночи підійшло, то можна ворогови наробити бешкету і гроші забрати.

— А вдасть ся?

— Чому ні. Треба вибрати хлопців на охотника і нічию піти в пригідну хвилю. Я поведу. Нема чого спішити ся, гроші тепер не пропадуть, хіба би їх миши погризли...

— Ти йди спати, а ми потолкуємо. Як виспиш ся, може щось мудрого виггадаєш.

Михась заки пішов спати, поглянув до зеркала. Виглядав погано. Лице було подрапане до крови, руки теж, сірак подертий і з ріп'яхами.

Він спав півтора доби як камінь.

Офіцири радили над тим, що Михась піддав, що-би півкомпанія відважила ся. Знайшли ся офіцири які підняли ся повести тих, що зголосять ся на охотника. Але майор ніяк не хотів дати на те свого дозволу. Більше як певно, що люди пропадуть, або підуть в полон. Що значить пів компанії в таким ворожим муравельнику!

V.

Ціла справа пішла в проволоку. Тимчасом розпочалися бої, ті відомі карпатські бої, що тяглися більше півроку. Гармати греміли, війська посувалися то взад, то вперед. Москалі не могли з дива вийти, чому се так Австрійці роблять: побють їх, винищать, Москалі пакують ся на лоб на шию до втечи, отот послідує наступ Австрійців, а тимчасом вони знов дофають ся в гори.

Таке саме робилося і коло Соснівця. Розпочалися артилерійські бої. Москалі йшли до приступу, їх намотглошено цілі гори і прогнано геть далеко.

Михась дуже тим інтересувався і говорив до майора:

— Як підемо вперед, то я знову жовнір, пане майор. Я мушу гроші добути.

— Я тобі щось скажу: чому ти не хочеш писма вчити ся? Я тебе хочу зробити підфіциром, а так годі.

— Я як раз для того не хочу вчити ся, щоби не бути підфіциром і з паном майором не розставати ся.

— Воно може і так бути, але ти таки вчи ся, бо я того хочу.

— Коли так, пане майор, то буду вчити ся, бігме.

В ту саму хвилю задзвонив дзвінок телефона. Майор взяв за слухавку.

— Гальо! бригада?... Так?... Добре... О яким часі?... Добре...

— Михасю! стало ся після твого бажання. Нині в вечір наш баталіон йде вперед.

Михась аж підскочив з радости. Побіг до своєї компанії і зголосив ся у капітана, що він бере кріс і йде посполу з другими...

Почали ся приготованя до наступу. Всі люди зраділи, бо така пуканина та висиджуване на горах

по ровах усім остогидли. Хоч не ліпше, а инше — говорили люди.

Нема що описувати, як воно йшло, досить що баталіон наступав на Ялинкувате, котре цілий баталіон добре знав.

Михась на те пішов бити ся, щоб чим скорше добути гроші.

Як прийшли до Ялинкуватого, то Михась старав ся піти до своєї верби. Не міг однак її побачити. Прийшовши на місце аж руками сплеснув. Замість верби стояв розбитий гранатом стовбур. Гранат поцілів її в саму середину і розломив. На боці лежав вбитий салдат, а з другого боку розбитий машиновий кріс.

„Знали де його поставити — подумав, — кращого місця хиба не знайде“.

На який метер від землі стояв розбитий пенъ душлавої верби. Від дощу, який в тім часі падав, з порохна зробила ся купа болота. Михась засукав рукави і став у ньому порпати ся. Пулярес з грішми лежав під верхом цілком перемоклий і заболочений. Михась його отворив. Ціла купа перемоклих банкнотів.

„Не шкода то тільки моєї праці? Бідний пан майор не потішить ся. Та щож було мені робити? Як би я їх був взяв з собою, були би на певно від мене відобрали“.

Михась посумнів дуже і пішов шукати майора. Знайшов його в тій самій хаті де колись забув гроші.

Михась війшов в хату де було повно офіцерів.

— Ну щож, Михасю, жиєш? Та чого ти так скривив ся як середя на п'ятницю?

— Пане майор, мельдую послушно, я пулярес знайшов...

— Але без гроший.

— Так як би без гроший, бо всі зігнали.

Він вийняв з торби пулярес і поклав на столі: Майор отворив і став розкладати по столі перегнілі банкноти.

— Добре ти, хлопче, справив ся, спасибі тобі.

— Як, та що з того?

— Добре буде. Слухай! Добре, що гроші не попали в руки ворога. Вони поцсовані, але мені їх виміняють на нові.

— Не вжеж?! — крикнув врадуваний Михась. — Славаж тобі Господи! — і він зняв шапку та перехрестив ся тричі.

— Тепер, коли ми в тій самій хаті, то розповідж нам і покажи як ти тут справив ся.

Михась вивів всіх на двір і став показувати.

— Я все те робив лише задля пана майора..

## VI.

В серпні 1915 р. був полковник Вебер у Відні на відпустці. Як раз сидів з жінкою при столі, держучи на колінах свого гарного синка. До дверей зачувано голосно.

— Можна! — сказав полковник.

Відчинили ся двері, і війшов капраль Михась Сорочинн, з великою медалею хоробрости.

— Пане оберст, мельдую послушно, що я приїхав до Відня, щоби пана оберста відвідати, і вашій пані поклонити ся...

— Ах ти гільтаю оден! То я тобі дав відпустку, щоб ти свою жінку і дитину відвідав, а ти по Відні волочиш ся! Чекай, зараз тебе відішлю шупасом.

— Пане обершт, я не міг витримати. Я вже був в дома, всі у мене здорові, то мене аж перло...

— Сідай, мій добрий хлопче, — відзиваєть ся полковник, а до жінки звертаючи ся каже:

— Вірнійшого приятеля я не мав в житю...

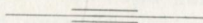
Михась присів несміло при столі і попивав чай, переморгуючи ся з малим синком, котрий невдовзі пішов до него, і вдрапав ся на коліна.

Від разу поприязнили ся, хоч нічого себе не розуміли...

---

### III.

## ДО ПОСЛІДНЬОГО СТРІЛЬНА.







## I.

Осенью 1914. р. коли наші війська в Карпатах відступали, поручено було одній компанії 24. коломийського полку закрити відворот так довго, поки військо не займе нового становиска.

Умовлено було, що компанія має аж тоді завертати, як побачить три ракети. Ся компанія під командою капітана стояла на хребті гори „Поповий верх“. Ся гора знаменито надавала ся до оборони так своїм природним положенем, як і założеною тут штучною обороною.

„Поповий верх“ — се гора довга від північного заходу на полудневий схід З тої сторони, що від ворога, мала досить острый спад, так що видістати ся на верх було тяжко. Навпаки з другої сторони мала приступ похилий, по яким можна було і возом підїхати. Ще стрімкіші боки мала вона з обох кінців. Ціла гора подавала на кришу великого, довгого будинку.

Здовж того хребта тягнув ся стрілецький рів забезпечений з переду ділями повбиваними в землі, до яких припирали одна на другій грубі ялиці, підсипані землею. За тим ровом зараз викопані були вигідні землянки на поміщене війська.

Усі говорили, що такого становиска пошукати в цілих Карпатах.

Та однак се при загальнім цофаню військ називала ся втрачена позиція, бо її треба було теж покинути.

Компанія сиділа тут вже два дні виглядаючи надаремно умовленого знаку : ракети не показували ся. Харчі вже кінчили ся. З муніцією було скупо, бо ні одного ні другого не було кому довозити.

А тут зі всіх сторін доходив рев гармат. Ворог що раз приближав ся. Капітан мав причину побоювати ся, що їх оточать і компанія пропаде. Ба далі з переду стали виринати по верхах московські патрулі. Не було часу до втрачення, крайна пора вицофати ся, поки ще можна.

Капітан прикликав пугсфірера Миколу Слішко.

— Слухайте, Слішко, компанія мусить відходити. Я вас тут лишаю з двайцятьма людьми. Ворог туй-туй стане наступати. Маєте його здержати як можна найдовше, поки не зміркуете, що ми вже далеко.

— А як довго? — питає Слішко.

— Я не знаю, — маєте здержувати наступ до посліднього стрільна.

— А що зробити опісля?

— Не знаю, що вам ваш розум подиктує : або дати себе вбити, або втечи, або здати ся. Я вас вважаю за найпроворнійшого зі всіх підофіцирів моєї компанії.

— Слухаю.

Капітан видав приказ і ціла компанія відійшла. Слішко лишив ся з своїми людьми в просторім рові стрілецькім, якого не було тепер ким обсадити. Де містила ся ціла компанія, було тепер всего на всего 21 крісів з малою муніцією та з маленьким запасом харчів. Слішко заходив в голову, як тому дати ради.

— Що тепер буде, пане фір? — питали люди обступивши його.

— Не знаєш? Маємо так довго вести війну з Москалями, поки компанія не зайде в безпечне місце.

— А знати що стане ся?

— Стане ся те, що з кожним жовніром на війні

може стати ся: або його вб'ють, або попаде в полон, або втече і виховасть ся на якийсь час.

— Чому нас така честь спіткала? Який капітан мудрий! Сам пішов собі, а нас лишив. От доля зателепана!

— Ти на пана капітана нічого не говори. Мусів хтось лишити ся, бо таки так з голим задом компанії уступати не можна. а ми не лішні від других і на забаву сюди не прийшли. На долю можеш собі нарікати, кільки тобі завгодно. Можеш її вибити по морді коли її стрінеш, або в очи наплювати, але на старшину не марикуй собі, бо розказ є розказ.

А далі каже:

— Хлющі! Перешукайте рів і землянки, чи не лишило ся ще дечого зісти, тай муніції трохи. Капраль Ковцун з половиною людей остане в рові. Дивити ся пильно за ворогом. Abtreten!

Усі пішли на свої місця, а Слішко сів на пеньку в рові і важко задумав ся.

З задуми вирвав його голос Ковцуна:

— Пана цугсфірер! Москалів видно.

Слішко виліз над рів і став розглядати ся. На протилежній горі на більшу віддаль, як стріл із кріса, показала ся маса сірих постатів. На переді стояли офіцери і розглядали далековидами околицю. Стрілецький рів на „Поповім версі“ був закритий втиканнями в землю галузями. За хвилю відлучили ся московські стежі і стали спускати ся в низ.

Слішко поставив сторожних по кінцях рова, щоб часом не обійшов їх ворог із боку. Решту порозставляв ріденько в рові при стрілецьких прирубках.

— Не стріляти, поки не зближать ся на 300 кроків.

За той час перешукав фрайтер Копач землянку. Знайшли ще одну скритку зі стрільнами і кільканайцять пушок консерви, трохи сухарів і барильце руму.

Слішко порозділював все між людей. Не на довго

воно вистане, а тоді роби що хочеш, хоч камінь гризи. Коли би лише не попасти в полон. Слішко знав чим воно пахне, бо сам вже в такім був і з тяжкою бідою втік по дорозі до Самбора. Він не знав, як там в Росії поводять ся з полоненими, але заки на місце дістанеть ся, то така біда, що крапця смерті.

— Пане фір! Вже на 300 кроків.

— Стрільяти уважно і добре, щоби одного стрільна не змарнувати. Ковцун! Зачинай в добрий час.

Ковцун прицілив ся і оден салдат вивернув ся. За тим пішли інші. Стрільяне ставало що раз густійше. Москалі збентежили ся і завернули.

За хвилию побачили як ціла ватага Москалів в розстрільній спускала ся з гори в низ.

— Знов аж на 300 кроків стрільяти.

Десь ізза гори гукнула гармата, зашинів шрапнель і лопнув далеко перед ровом на збічи. Туди стали падати гранати. Московська батарея мацала за стрілецьким ровом. Стрільна падали щораз ближше, поки таки не віцілили в рів. Затріщали ялиці в ровах, полетіли тріски, але якось на щасте нікого не віцілили. Тепер стали лопати шрапнелі над ровом. Хлопці поприлягали до стін. За той час ворожа розстрільна зближила ся на 300 кроків, і гармати замовкли.

— Хлопці до крісів! — гукнув Слішко.

І від разу 21 крісів стало тарахкотіти. Москалі йшли далі. Почув ся оглушаючий крик: Ура! Кинули ся наперед цілим розгоном. Хлопці стрільяли аж поприли. Не змарнувала ся ні одна куля. Трупа повалилось чимало і тоді задні стали завертати.

— Гура! — крикнули наші, — от слава Богу відбили.

Оден може Слішко не тішив ся. Він знав, що Москалі прийдуть і десятый раз, а гору таки візьмуть.

— Хлопці, треба всі ті ялиці з землі випорцати, а їх викотити на беріг рова. Ще не раз прийдуть ті самі гості, а у нас одного стрільна не буде.

— А щож нам ялиці допоможуть?

— Слухай мой! Ти гуцул, чи ні? Як не буде чим стріляти, то ті пні спустимо з гори. Ти робив коли в лісі? Знаєш що значить ялиця пущена з гори до сплавачки?

— Ой правда! Перед нею нічого не устоїть ся.

Взяли ся запопадливо до роботи. Працювали лопатами, багнетами, дручками. По десять пар рук підважувало грубі беревна і складали на березі рова. Тимчасом гранати і шрапнелі лопали до самого вечера.

Хлощі дрімали де хто міг прикучнути. Була холодна ніч. Огня не можна було розкладати. Всі аж зубами дзвонили. Кілька разів в ночі освітлювали їх лінійю ворожі рефлектори.

Над самим раном розпочала ворожа артилерія некольний огонь.

— Пане цугсфірер! — каже Ковцун. — У нас не більше як по 50 стрілен, та по куснику сухара. Консерва вчора минула ся.

Слішко не відповів на те нічого. Приказ був: „До посліднього стрільна“ — а се ще значить, не пора уступати.

І знов по стрілянині наступ.

— Хлощі! Треба з нашої землянки прокопати вихід із заду. Фрайтер Мороз, бери ся зараз до роботи. Ми будемо ще трохи відбивати ся.

Знов затарахкотіли кріси, і знов завернули Москалі. Надійшла їм підмога і посунули ся в кількох рядах вперед.

— Пане фір, нас заходять з боку — сказав оден жовнір.

Дійсно ізза гори висунула ся сіра лава Москалів яругою і подала ся долиною попід „Поповий верх“.

— Хлощі, станути тут десятюм і не пускати їх; коли би нас обійшли, ми пропали.

А тимчасом з переду вдирала ся лава за лавою

під гору, ніким не спинювана, бо нікому було стріляти. Сліпко пильно зорив за тим рухом.

Віддаль зменшувала ся щораз. Вже не більше як двісті кроків.

Сліпко затиснув губи, закликав своїх людей, що вже не мали чим стріляти. Підїзли з дручками на найвисший ступінь рова і стали підважувати першу ялицю.

— Раз, два три!

Ялиця рушила зразу поволи, а опісля мов шалена стала котити ся в низ. За нею пішли другі. Сліпко вихилив ся і споглянув в низ.

Настала страшна хвиля. Ялиці вдарили об людську масу розторошуючи все по дорозі.

Салдати з криком та проклинами перевертали ся. Ялиці мов косою їх звалювали. Таке діяло ся на цїлїм фронті. Аж над самим краєм збічи усе здержало ся. Ялиці здержали ся на людських тілах, збитих в одну масу мяса і крови.

— Давай їм форшан! — кричав Сліпко охрипим голосом. — Далі! Скидаймо отсе каміне.

Вилізли всі з рова і давай рушати кілька каменюк, що тут лежали. Треба було до того надлюдської сили, бо каміне цоврастало в гору. Але сильна воля усе переможе. Кілька каменюк таки рушили.

На дальше нічого не чекали і скрили ся до рова, бо ворожа батарея покмітивши їх роботу стала їх знов острілювати.

Каменюки тимчасом робили своє. Вони підскакуючи котили ся з великою силою в долину, поки не вдарили тараном в ялиці і зрушили їх з місця.

При кінці рова перестали стріляти. Не було вже ні одного стрільна.

— Хлопці, ми своє зробили, тепер давай ногам знати. Чи всі?

— Всі.

— Ану в діру.

Пірнали до землянок, а звідси стали вилазити дірою. Втікали що сили, скривши ся з очий Москалям. Слішко ніс решту руму з барильцем в своїм наплечнику. То було все, що остало ще у тій втраченій позиції.

## II.

Страшно були знеможені, коли опинили ся в ярузі за другою горою. Кождий промок від поту, а до того став ще й дощ січи, такий дрібненький, зимний, осінний, що аж до шкіри промочує.

Ніхто з них не знав дороги, куди втікати. Посідали в малиннику спочивати. На щастє плів туди невеличкий потічок, з якого води напили ся. Заспокоїли спрагу, але голод і далі корчив жолудки. Остало всего на всего по куснику сухара.

Були дуже прибиті. Ніхто й не думав над тим що буде далі. Гори обволокли ся сірими хмарами. На дворі стало темніти.

— Хлющі, в дорогу!

А куди?

— Наперед, я більше нічого не знаю — говорив Слішко.

— Най чорт возьме таку роботу. Краце було здати ся, а тут в горах прийдеть ся з голоду здохнути.

— Не говори дурниць! Знаєш що є, але не знаєш як би було ліпше. Зараз рушаємо.

Новніри послушали без опору. Кождий був перенятий до дна душі тою карністю, сліним послухом старшині, без якого війська подумати собі не можна.

Кождий встав, поправив на собі наплечник і ладив ся йти. Кождому щось тяжіло та допікало. Йшли так мов отара овець, що втікла перед вовком. Нікому не хотіло ся говорити. Чути було лише чалапканє чобіт по розмоклій, ослизлій дорозі і коли приклад кріса вдарив до лопатки.



— Годі, пане цугсфірер, — каже Ковцун до Слішко. — Так далеко не заїдемо, або попадемо чортови в зуби. Людий по дорозі погубимо, бо деякі умлівають з утоми.

— Ну, то щож нам робити? — питає безрадий Слішко. Його огорнула розпука.

— Подождіть тут, я піду пошукаю якого захисту. Ніч була темнісенька. Ковцун підійшов в право під гору і драпав ся щораз висше. Натрафив на терневі корчі і став ще висше йти. Тепер забовванів перед ним густий ліс. Високі смереки та ялиці простирали широке гіле під якими було сухо і тепло. Можна було тут пересидіти мов під стріхою.

Ковцун вернув ся, і повів туди своїх. Місце здавало ся цілком безпечне. Було подальше від дороги, якою йшли, а надто від дороги були ослонені пустим тернівником.

Розмістили ся під деревами, де попало, і кожний зараз приляг. О тім, щоби поставити на ніч сторожу, не могло бути і мови. Всі такі були потомлені, що ніхто не був в силі побороти тяжкого сну, що налягав на душу. Усіх проймало зимно, та утома була сильнійша. Слішко хотів сам сторожити. Зразу боров ся зі сном всіми силами. Але таки не видержав. В голові стало шуміти, в ухах дзвонило. Його опускала память і він не стямив ся, коли заснув.

Але він таки перший прокинув ся. Збудив його якийсь гамір, що доходив з долини. Слішко зірвав ся на ноги і став наслухувати та розглядати ся. Вийшов на край ліса і скрив ся за ялицю. Побачив в долині дим. Пішов осторожно в корчі. З того місця бачив добре. На долині при доріжці на ширшому місці стояла ватага Кубанців. Коні стояли поприпинані до корчів, а вони обступили огнище, над яким висів котел. Слішко начислив їх більше як пятьдесят чоловіка.

Прийшло йому на думку напасти на них нечаяно.

і здобути котел зі стравою. Та як се зробити? Ні одного стрільна, а люди так знеможені що й не говорити, щоби крісами та баґнетами дати Кубанцям раду. Він завернув до своїх, щоби порадити ся. Всі ще спали. Збудив Ковцуна і розповів, що бачив.

— Або не зачіпати їх зовсім, або по доброму. То Українці і можна з ними дійти до ладу, — радив Ковцун.

— Чи йти нам усім до них?

— Ні, знаєте, пішлім до них фрайтра Свергуна, то шельма проворна на всі штуки. Але людей треба побудити. Ми всі будемо чекати скривши ся.

Хлопці як довідали ся, що дієть ся, не показували по собі ні радості ні страху. Вони були тепер на все байдужні. В ночі намерзли ся, спали у шівсоню і ні раз сном не покріпили ся. Свергун напив ся трохи з фляшки, закусив сухаром і каже:

— Вже йду.

Скинув з себе наплечник, поправив кріса, перехрестив ся і пронав в корчах.

За хвилю почули хлопці свист сопілки, на якій Свергун грав по майстерськи. Він тепер вигривав з цілої сили якоїсь гуцульської коломийки.

Козаки зачули музику і зараз туди глянули.

Свергун йно того ждав. Поправив шапку на бік і пішов прямо до козаків не перестаючи грати. Вони не могли з дива вийти.

Здорові були, панове товариство! — гукнув.

— Здоров, земляче, чи ти зпід землі виліз?

— Ні, я таки в лісі почув, що варите сніданок. тай загадав у вас поживити ся.

Він приступив до осаула і подав йому руку.

— Та грай ще, небоже, — просили козаки, — ось мистець. Де ти так вивчив ся?

— Я до воробячої школи ходив, добре мене били поки не навчили, а за те щоби зараз грати, то ви-

бачайте, бо я голодний як вовк. Ви кажіть мені прямо, чи нагодуєте, чи йти мені далі?

— А кудиж ти хочеш йти далі?

— То вже моє діло. Хиба я вас питаю, куди пустили ся?

— Їсти тобі дамо, — каже осаул — підожди хвилину, поки зварить ся, а далі, то ти не підеш, бо ти вже наш, ми тебе в полон беремо. Давай твою вінтовку.

— А гов, мой! — каже Свергун, не даючи кри-са. — Не лови воробця, поки він на стрісі сидить. Послухайте, добрі люди, що вам скажу. Я тут не сам. Мене післали товариші попросити у вас трохи страви та тютюну. Дасьте самі, то добре, подякуємо. У вас хліб, страва та тютюн, а у нас те, чого у вас нема... — і Свергун став хитро підморгувати. — Як гадаєте? Так на порожнє безвиннє серце вишити чарочку, не завадило би, правда? А у нас є слухнє барильце руму.

Козаки заворушили ся...

— Стій, та слухай далі, не забігай поперед батька в пекло.. Коли по доброму, то випемо, тай закуємо, що Бог дав, а опісля ви у свій бік, а ми у свій. А коли вам забагнеть ся мене у полон брати, то ось як буде: я з моїми товаришами маю умовлений знак. Коли я впаду на землю, то в ту хвилину посиплеть ся на вас з ліса сальва з дваїцятьох крісів, і ви пропадете ні за цапову душу.

— А з котрого боку на нас „залп“ посиплеть ся?

— Як хочеш знати, то пошукай більшого дурня як я, то тобі скаже, а тоді ви тамтуди будете стріляти перше. Ех, мудра в тебе голова, але і мене мама даремнє кашою не годувала. Хочеш знати з котрого боку, то я ось зараз паду на землю, а ви почувете... Ну якже?

— Ех, хитрун з тебе, небоже, знаєш брехати не гірше як на свистільці заграти.

— Ну, коли нема згоди, то я паду.

— Стій, — каже оден, — ти говориш як наш чоловік, а на язик то ти кому будь не вступиш ся.

— Бо я такий самий Українець як і ви всі. Ваші діди були на Запорожю, я теж в нашій гуцульській Січі отаманував. Та ти подумай, чи я би так з сопілкою поважив ся лізти вовкови в горло, колиб за мною не стояла сила?

— Ні вже, Пархоме Степановичу, то бравий хлопець, йдём з ним на згоду.

Пархом Степанович Пушкар був тут осаулом і командував сею ватагою. Він каже:

— Ну, згода, земляче, поклич своїх.

— Ні, так не буде. Давай, Пархоме, чесне козацьке слово, що не буде зради.

— Ось моя рука, приходьте.

Свергун пішов на гору до своїх, а козаки підгоняли кухаря, щоби скорше варив.

Як прийшов Свергун між своїх, усі спитали:

— Ну, як?

— Діти, мама зварила каші, ходіть їсти.

Більше ніхто не питав, бо знали, що Свергун так на вітер не скаже.

Ціла ватага зійшла в долину і зблизила ся до Кубанців.

— Здорові були земляки! — кликав Слішко вимахуючи шапкою.

— Здорові будьте, в гості просимо! — говорив Пархом.

Подали собі руки і представили ся.

— З нами є теж Пушкар Олекса, — каже Слішко.

— Не вжеж? Давай його сюди, а він звідкиля між вами взяв ся?

Вийшов з гурту інфантерист Пушкар, такий самий кремезний хлопець як і його іменник.

— Здоров, брате, може ми колись і ріднею були. Та бач я осаул, а ти салдат, — каже сьміючи ся.

— Го! го! — каже Свергун, — наш Олекса колиб між вами служив, вже би був одноралом.

Всі зареготали ся, а Пархом каже:

— Чим ви сего годуєте, що він такий острый на язик.

— Це від нашого цісарського комісного хліба таке приходить, — жартував Свергун.

— Ну гості, коли є у вас миска та ложка, то підступайте чергою до кухаря.

Хлопці повідвязували свої мищинки і підступали до кухаря, а він виділяв їм паї великою варехою.

Тимчасом Слішко добув з наплечника барильце, наляв до мищинки, поздоровив всіх і напив ся. Пішла чергою мищина одна, друга...

Не треба і казати як голодні гуцули смачно заїдали. Бо справді і страва смачна була. В кітлі варила ся свинина, до того докинули кришеної капусти, гороху і каші. Усе те добре переварило ся і перейшло вепровим смаком. Дістав ще кождей слухний кусок житнього хліба.

Слішко каже до Пархома:

— Не можу з дива вийти, що у вас так чисто коло вареня кухар ходить. А то ваші салдати їдять прямо як свині.

— А хибаж ти між кацапами бував? — питає Пархом.

— Ой бував, бував, брате. Дві неділі мучив ся, як мене в полон взяли.

— І ти втік?

— А вжеж. Господь мені поміг.

— Добре ти зробив, їй Богу добре.

Як хто був раз добре голодний, а опісля добре попоїв, то знає як то чоловікови відразу зробить ся весело на серці, начеб цілий сьвіт здобув. Таке було і з нашими гуцулами. Усі повеселійшали, утома десь геть поділа ся. Усі були раді начеб зійшли ся не на

війні, а на празнику. Відразу запанувало братерство. Козаки оглядали наші кріси, показували свої шаблі та кінджали. Дехто похваляв ся, що се ще від прадіда, що у Запорозцях був, йому достало ся. Оповідали собі взаїмно, які де порядки. Свергун оповідав про наші Січи, про львівський здвиг ювілейний Козаки слухали, хоч депо з того вже знали від людей переходячи Галичину. Вони бували по наших читальнях, і признавали ся до гріха, що всі українські книжки собі позабирали.

— Хай Господь гріха простить, — говорив оден підсунувши свою кучму геть на потилицю — як його було не взяти? Побачиш українську книжку, то в тобі аж серце задріжить. Купив би, послідню копіичину видав би, та ніде дістати не можна. У нас в Расеї заперещоно.

— А як бували у Львові, то чому не купили в книгарні Шевченка? — каже Свергун.

— Де твоя книгарня Шевченка! Москалі зараз закрили.

— Аби їх дідько взяв! — крикнув Сліпко.

— Хай бере, плакати за ними не буду, але воно так справді стало ся. Колиб був хоч „Кобзаря“ роздобув, — говорив Пархом Степанович.

Сліпко каже:

— Слухай, земляче, ось тобі „Кобзар“ від мене на памятку. Я його між своїми десь ще роздобуду а ти возьми, читай, та мене добрим словом згадуй.

Сліпко вийняв з торби „Кобзаря“ і передав Пушкареви.

Треба було бачити, як він зрадів, і став його листувати заки ще подякував.

— Не вжеж? „Посланіє“ є, „Сон“ є, „Кавказ“ є. Давай брате, хай тебе обніму. Ото радість! Дай тобі, Боже, здоровля, та щасливо до дому вернути ся. Я гадав, що й війна скінчить ся, а я „Кобзаря“ не добуду і з нічим до дому верну ся.

Він став з Слішком цілувати ся, а за той час „Кобзар“ пішов по руках.

— Підожди, голубе, у нас такий звичай, що треба гостинцями обміняти ся. За „Кобзаря“, то і коня мало. Та що маю найкращого то і даю.

Він сягнув за пазуху і витягнув гарний срібний ланцюшок від годинника.

— Возьми його, се справдішня тульська робота — возьми на спомин, та згадуй добрим словом Пархома Степановича Пушкаря, осаула козацького кубанського війська.

Обняли ся знов.

В тій хвилі хтось свиснув стиха крізь зуби. Між козаків начеб стрілив. Оден каже:

— Донці йдуть.

— В саму пору, чорт їх надніс, — каже Пархом і сплюнув з досади. — Хлопці ховайтесь в кущі. Не добре, щоб вони вас тут стрінули.

Хлопці наші вмить, мов курята, коли квочка їх остереже перед яструбом, пірнули всі в корчі і так поприсідали.

Тупіт коний зближав ся. Ізза ліса показали ся довгі списи.

На переді їхав старший офіцир.

— Здорово, ребята!

— Здрава желаєм вашому ско-родію! — гукнули козаки і поставали перед корчами так, щоби їх прислонити.

— Патруля?

— Так точно, ваше ско-родіє!

— Австрійцеф не відалі?

— Нікак нет, ваше ско-родіє.

— Тепер кушалі?

— Точно такє, ваше ско-родіє. Пасле ужіна сей час уежджаєм.

— Здраствуйте!

— Здрава бажаєм вашему ско-родію — на зломане голови, буркнув осаул, а те саме погадали собі наші гуцули.

Як вже Донці відіхали, каже Пушкар:

— Вилазьте курчатка, шуліка відлетів. Ми зараз повеселимось — ну, товаришу Сліпко: Ще по чарочці вашого руму!

Сліпко добрав ся до барильця і знов випили.

— А де той ваш штукар, що так на свистільці чудово грає?

Свергун виступив:

— Слухайте, що вам скажу: ви чули як грає Свергун голодний, тепер послушайте, як заграє Свергун ситий.

І Свергун заграв дрібненького козака, аж жижки скакали.

Козаки притупцювали ногами, брали ся руками за потилицю, а далі не видержали і пішли навприсадки, аж земля гуділа.

— Гуляють так у вас? — питає Пархом Сліпка.

— Зараз побачиш. Гей хлопці, покажіть побратимам нашого аркана.

Кількох хлопців познимали наплечники, повіддали товаришам кріси і поставали в колесо. Свергун заграв. Козаки окружили їх довкола. Розпочав ся наш гуцульський танець. Зразу поволи, ритмічно, а відтак серйозно.

— Йй Богу, молодці, братчики — говорили козаки, яким аркан дуже сподобав ся.

— От повеселили душу, коби здорові були.

Відтак узявши ся поза плечі руками, повели козаки наших до своїх коний і стали з ними виробляти різні штуки.

Вже було з полудня, як Сліпко нагадав своїм, що пора йти.

Та Пушкар так розохотив ся, що і говорити



собі не дав. Така стріча не зараз трафить ся, а хто знає, чи завтрашнього дня доживемо.

— Нічо, брате, не вдієш, служба приказує і тобі і нам.

— Чортова служба, — кричав Пушкар — за кого ми, брати, бемо ся та кров проливаємо?

Слішко се підхопив:

— Знаєш, брате, ходіть з нами, вам добре буде у нас. Переждете війну, тай до дому здорово вернете ся.

— З вами? Ні, того не буде. Мені моєї чести козацької шкода, мого вороного мені жаль, бо певно розпняли би нас, батьківської шаблі сором кидати... ні, таки йдімо своїми дорогами.

— Ми таки мусимо йти — каже Слішко, — Господь знає коли своїх здогонимо. Та ще самі не знаємо куди йти.

— Хе, хе, хе, — сьміяв ся Пушкар — я тобі дорогу покажу. В сей бік борони Боже, там вже рускі. Ви йдіть туди, ми сеї ночі там вашу позицію вистежили.

Слішко підніс руку в гору і скомандував: *Ver-gatterung!* Митю всі станули за ним у дві лави.

Козаки дивили ся залюбки на справність наших жовнірів.

— І за щож ми бемо ся? — каже сумно Пушкар.

— Ми бемо ся за Україну, за нашу і вашу свободу, а ви за царя-батюшку.

— Чорт з ним! Ти так не кажи. Ми вернувши до дому, не попустимо шаблі, поки нам не дадуть волі.

— Вас знов приборкають як і перше.

— За нас конгрес постоїть. Англія, Франція — горячив ся Пушкар.

— Спустив ся дід на обід, та без вечері спати лїг. Ні пес за нами не забреше. Ну, працавайте, тай здорово до дому вертайте! — говорив Слішко, тай ще раз обняли ся.

— Щасливої вам дороги! — гукали козаки.

Наші відійшли і пропали в лісі. Козаки посідали на коний і подали ся у свій бік. Одні і другі любо згадували таку стрічу.

### Ш.

Тяжко чоловікови блудити, та ще тяжше втікати перед ворогом не знаючи дороги. Таке було з нашими гуцулами. Вони знали, що ворог їх окружає, а тут ходи навмання без проводира не знаючи, чи далеко, чи близько.

Слішко машерував осторожно висилаючи сторожу наперед і по боках.

Вже сонце заходило. Вони не знали, чи пішли вперед, чи може зближають ся там, звідкиля вийшли. Йшли поводячи ся лише тим вродженим нашому верховинцеві інстинктом. Слішко рішив ся йти цілу ніч. На дворі зробила ся погода. Задержали ся щоби трохи припочати. Оден жовняр, що йшов з боку, закликав Сліпка. Він туди пішов. Жовняр показав йому щось біле під корчем.

Слішко придивив ся. Се була скринка з крісовими стрільнями, яку уступаючи покинули. Дуже з того утішив ся. Прикликав двох, що її забрали, а відтак порозділював маґазинки між людей. Усім стало веселіше, бо буде чим в пригоді від напасти оборонити ся.

Посідали на краю густого ліса. Деякі хотіли таки тут переночувати. Слішко не хотів. Ковчун каже:

— Та що ми в ночі зробимо? В лісі і зьвізд не видати, ще де карки поломимо. Таки тут ночуймо. Чейже наші за той час до Пацанова не зайшли.

— А де той Пацанів?

— Не знаєш? Там де рози кують.

Слішко дав таки намовити ся. і стали ночувати. Тепер вже можна було поставити варту. До півночи

мав не спати Ковцун з фрайтром Морозом, опісля Слішко з фрайтром Свергнуном. Ніч минула спокійно. Скоро сьвіт вибрали ся далі в дорогу прямуючи на захід сонця. Заповідала ся погідна днина.

Вийшли знов на край ліса. Тут сторожний, що йшов передом, дав знак щоби здержали ся. Слішко підійшов до него. Сторожний показав йому доріжку, що вела поїд ліс попри невеликий потічок. Доріжкою їхала кіннота.

— То Донці, — говорив сторожний, — бачите списи і ті генеральські лямпаси на штанах.

Слішко перечислив їх. Не було більше як трийцять. Слішко вмить рішив ся, що робити.

Розставив своїх людей на краю ліса готових до стрілу.

Передом їхало двох Донців з крісами в руці. Вони уважно розглядали ся.

Слішко перепустив їх геть за себе і тоді гукнули два стріли. Донці повалили ся з коний. Тоді ціла ватага заворушила ся, а Слішко виступивши з своїми людьми з ліса, крикнув:

— Здавайтесь! Зараз коний і кидай ружьо на землю, бо стріляю.

Він скомандував: **Ан!**

Донці не дали собі два рази говорити. Не то що позлазили з коний і покидали списи та вінтовки на землю, та ще і повклякали і стали благати прощення. Лише оден, що поїхав позаду, завернув коня. Того поцілила куля Ковцуна. Наші вибігли з ліса. Позабирали кріси і списи. Списи ломили, а вінтовки повязали у вязанки і поцривязували до коний. Одна часть зігнала Донців в купу і пильно їх сторожила.

Усе зробило ся так скоро, як з батога стрілив.

— Хлопці, на коні! — скомандував Слішко.

Чи бачив хто гуцула, який не вмів би верхи їздити?

Хлопці вмиють сиділи на конях.

— Будемо їх брати в полон? — питає котрийсь Сліпка.

— Чорт з ними буде возити ся йдїть собі люди звідки прийшли.

Донці завернули.

— А ми туди, коли так, — говорив Сліпка. — Двох наперед — марш!

За хвилию міркував Сліпка так:

„Я зробив по дурному. Треба їх було всіх вибити до ноги“, — та знову поміркував, що гріх вбивати людей безборонних, що здали ся. „Але нащо було мені коний брати? Таж пішки легше перейти і гору і дебру, а на конях їдучи треба дороги держати ся“.

І вже надумував ся, чи не позлазити би з коний і пустити їх на чотири вітри, як передний жовняр завернув і замельдував, що з того боку щось дудонить.

— Кріси з плечий, ставайте в одну лаву півперек дороги і готуйте ся! Оден злізь з коня, виїди під гору і дивись.

Той що поліз під гору, закликав:

— Кавалерия!

— Ну хлопці, ви ще з коня не воювали. Байнети на кріси!

— Наші! — крикнув з верху.

— Я поїду до них, ви тут стійте.

Сліпка почвалував наперед вимахуючи папкою. То була більша уланська патруля під командою офіцера.

Сліпка підїхав і здав рапорт.

— На що було пускати бранців? Треба було їх забрати.

— Що я мав з ними робити? Я блукаю вже два дні, дороги не знаємо. Ми забрали всі конї, всі кріси, полонили їм списи, а їх пустили. Забивати їх я не

мав серця, коли вони безборонні Що нам тепер робити, пане лейтнант?

— Завертайте з нами, ми вже свого dokonали.

Тепер поміщалися піші з кінними і розповідали собі, хто що пережив.

— Ти баґанджир\*) як ти сидиш на кони? — заговорив хтось до Сліпка і вдарив його рукою по плечи.

Сліпко оглянув ся і аж крикнув з радости:

— Максиме, брате мій, от ми стрінули ся.

То був справді рідненький брат Сліпка — Максим Сліпко, що служив при уланах. Вони обняли ся.

— Максиме, нема у вас чим пожити ся? Ми вже півтори доби нічого не їли.

— Є, добре що ти сказав. Гей хлопці, добувайте з торби що хто має. Ті бідачиска страшно голодні.

— Пане лейтнант, — питав вахмайстер офіцера — чи можна їм дати наші залізні порції?

— Певно що можна, а навіть треба.

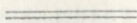
Відтак вже без пригоди заїхали до своїх.

Капітан каже до Сліпка, вислухавши його звіту:

— Сліпко, ви справили ся так, що краще не можна. Я уважав вас всіх за пропащих, бо то була втрачена позиція. Вас всіх до одного чекає відзначене.

— Був розказ: До посліднього стрільна!

— А ви ще поза тим зладили собі машинові кріси... з ялиць та каменів..



---

\*) Баґанджиром дразнили кавалеристи піхотних жовнірів.

## ЗМІСТ:

---

I. Привид . . . . .	4
II. Задля пана майора . . . . .	13
III. До посліднього стрільна . . . . .	49

---

# Українська Культурна Рада у Відні

Wien VIII., Strozzigasse 32. 1/12.

Президент: Юліян Романчук. І. Віцепрез.: Др. Олександр Колесса.  
Канцелярія:

Начальник: Др. Ол. Колесса. Заст. начальника: Др. Ів. Раковський  
Секретар: Янкін Гранківський.

Видавництва під начальною редакцією

Юл. Романчука і Ол. Колесси.

## А. Вийшли з друку.

1. Ілюстрована збірка: „З Великих Днів“ — В борбі за волю. (Вичерпане) . . . . . К — 40
2. Філ. Колесса В. Щурат: „Жовнірські пісні“ Осипа Федьковича з нотами. (Вичерпане) . . . . . „ — 40
3. Філ. Колесса: „Воєнні Квартети“ . . . . . „ 2 00
4. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвенник для жовнірів Українців-католиків“, друге видане. (Вичерп.) . . . . . „ 1 40
5. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвенник для жовнірів Українців-католиків“, третє менше видане. (Вичерпане) . . . . . „ — 60
6. Свящ. Ол. Коренець: „Читаня і розважання з нагоди війни“. (Вичерпане) . . . . . „ — 0
7. „Слово о полку Ігоря“ в сучасних віршованих перекладах. Впорядкував Б. Лепкий . . . . . „ 1 00
8. Богдан Лепкий: „Тим що полягли“ — Збірка поезій. (Вичерпане) . . . . . „ — 80
9. P. Alex. Korencic: S. Sedes apostolica et disciplinae Graeco-Catholicorum. Agitur de Calendario . . . . . „ 1 00
10. Свящ. Ол. Коренець: „Рим а наші церковні постанови, зокрема календар“ . . . . . „ 1 00
11. „Ще не вмерла Україна“. — Впорядкував Б. Лепкий: Сьпівання з великих днів. Вибір україн. пісень з нотами. В золотяній оправі з золотими витисками . . . . . „ 3 00
12. Іван Чепига: „Українська літературна продукція на еміграції у Відні“ . . . . . „ — 50
13. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвенник для жовнірів Українців-католиків“, четверте видане . . . . . „ — 80
14. Свящ. Ол. Коренець: „Молитвенник для жовнірів Українців-католиків“, п'яте видане . . . . . „ — 40
15. Др. Андрій Чайківський: „Воєнні оповідання“. . . . . „ — —

## Б. В друку:

1. Степан Рудницький: „Україна, наш рідний край“.

## В. Приготовляють до друку:

1. Л. Цегельський: „Борба України з Москвою“.
2. Іван Раковський: „Український народ в сімї Славян“.

Згадані книжки можна набувати в канцелярії Української Культурної Ради у Відні, за готівку, або за попереднім надісланем грошей. При більших замовленнях даємо значнійший опуст.

:: Адрес: Ukrainischer Kulturrat, Wien VIII. Strozzigasse Nr. 32. 1/12. ::

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА РАДА У ВІДНІ

заснувала за дозволом ц. і к. Міністерства Війни:

::: ВОЄННИЙ МУЗЕЙ І АРХІВ :::

у якому згромаджуєть ся предмети, письма, друки, книжки, та загалом усе, що вказує на участь нашого народу в сій війні, щоби се остало як вічний сьвідок змагання нашого народу до волі. Тому просить ся уклінно надсилати нам усе, що надаєть ся до сеї ціли. Посилати просимо на адресу:

Ukrainisches Kriegsmuseum, Wien, VIII., Strozzigasse № 32 1/12.